Адыгэ макъ

№ 32 (19797)

2011-рэ илъэс

ГЪУБДЖ

МЭЗАЕМ и 22-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Президентым изэIукIэгъухэр

АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан АР-м ипрофсоюзхэм я Федерацие ипащэу Устэ Руслъан тыгъуасэ IукIагъ. ЛэжьапкIэм, уасэхэм, IофшIэпIэ чIыпIэхэм япхыгъэ Iофыгъохэм, нэмыкIхэм ахэр атегущыIагъэх. Мы лъэныкъохэмкIэ профсоюзхэм еплъыкIэу яIэм, Iофыгъохэм язэшIохынкIэ хэкIыпIэу алъэгъухэрэм республикэм ипащэ къакIэупчIагъ.

— Тызэрыгушхон хэхъоныгъэхэр аужырэ илъэсищым мымакIэу тиIэхэ хъугъэми, тыщыкIэгъэнчъэу тIон тлъэкIыщтэп, — къыIуагъ ащ. — ЦIыфхэм ягумэкIыгъоу шъузыщагъэгъозагъэ щыIэмэ къытлъыжъугъэIэсынэу, хэтшIыхьан тлъэкIыщтым тызэдегупшысэнэу тыфэягъ.

ЛэжьапкIэм итынкIэ гумэкIыгъо щыIэу зэрэщымыгъуазэхэр, ау бюджетым Iоф щызышIэхэрэм ялэжьапкIэ бэшIагъэу къызэрэхэмыхъорэм, гъомылапхъэхэм, гъэстыныпхъэ шхъуантIэм, электроэнергием ауасэхэр зэрэдэкIуаехэрэм зэрагъэгумэкIыхэрэр профсоюзхэм япащэ къыIуагъ, хэкIыпIэу алъэгъухэрэм кIэкIэу къатегущыIагъ. ЗэшIуахыгъэхэм ащигъэгъуазэзэ, яправовой къулыкъу Iофэу ышIагъэм ишIуагъэкIэ сомэ миллиони 3-м ехъу цIыфхэм зэраIэкIагъэхьажьыгъэр къыхигъэщыгъ. Къоджэ псэупIэхэм IофшIэпIэ чIыпIэхэр къащызытыхэрэм лэжьапкIэр конвертым дэлъэу къызэратырэр дэгъэзыжьыгъэным зэрэдэлажьэхэрэр, муниципальнэ пащэхэмрэ профсоюзхэмрэ зэпхыныгъэ зэдыряIэу Iоф зэрэзэдашIэщтым фэгъэхьыгъэ унашъоу республикэм ипащэ къышIыгъэм ащкIэ шIуагъэ къызэритырэр къыкIигъэтхъыгъ.

ЗэIукIэгъум хэлэжьагъ уасэхэмрэ тарифхэмрэ къэралыгъо гъэIорышIакIэ яIэу гъэпсыгъэнхэмкIэ АР-м и ГъэIорышIапIэ ипащэу ПсыIушъо Юсыф. Гъомылапхъэхэм ауасэ зыпкъ игъэуцогъэнымкIэ зэшIуахыгъэхэм кIэкIэу ащ щигъэгъозагъэх. Тарифхэм зыщатегущыIэщтхэ зэхэсыгъо зэрэзэхащэщтыр, профсоюзхэр ащ къызэрэрагъэблэгъэщтхэр къыIуагъ. Адыгеим псэупIэ-коммунальнэ хъызмэтым ифэIо-фашIэхэм ауасэ проценти 8,9-рэу щыдэкIоягъ, ау ар нэмыкI субъектхэм процент заулэкIэ анахь макI.

Пчъагъэхэм къащымыуцунхэу къафигъэпытагъ

Нэужым ТхьакIущынэ Аслъан АР-м туризмэмрэ курортхэмрэкIэ и Комитет ипащэу Владимир Петровыр ригъэблэгъагъ.

— Адыгеим туризмэм зыщиушъомбгъумэ, экономикэм хэхъоныгъэ инхэр ышIыщтхэу, IофшIэпIэ чIыпIэхэр бэу къэхъущтхэу, хэбзэIахьэу бюджетым къыхилъхьащтыр мымакIэу тэIо зэпытышъ, хэхъоныгъэу мы лъэныкъом ышIыгъэхэм кIэкIэу тегущыIэнэу тыфэягъ, — къыIуагъ республикэм ипащэ.

Президентым иупчIэхэм джэуапхэр къаритыжьыхэзэ, Комитетым ипащэ зэшIуахышъугъэхэм къатегущыIагъ. БлэкIыгъэ 2010-рэ илъэсым нэбгырэ мин 200-м ехъу туристэу Адыгеим къызэреблэгъагъэр, туризмэм ишIуагъэкIэ сомэ миллион 200-м ехъу бюджетым къыхэлъхьагъэ зэрэхъугъэр къыIуагъ, блэкIыгъэ илъэсхэм пчъагъэу щыIагъэхэм аригъэпшагъэх. Хэхъоныгъэхэр зэрэщыIэхэм республикэм ипащэ къыдыригъэштагъ, ау пчъагъэхэм уагъэрэзэнэу джыри зэрэщымытыр къыкIигъэтхъыгъ, ахэм къащымыуцунхэу, зэрахагъэхъощтым дэлэжьэнхэу къыфигъэпытагъ.

Турист кластерэу агъэуцущтым епхыгъэ Iофэу республикэм ылъэныкъокIэ зэшIохыгъэн фаехэми атегущыIагъэх. Владимир Петровым къызэриIуагъэмкIэ, ежьхэм алъэныкъокIэ тхылъэу ищыкIэгъэ пстэури игъом агъэхьазырыгъ, инфраструктурэм игъэпсын дэлажьэх, электричествэр ращэлIэгъах, Дахъом екIурэ гъогур ашIы.

Ащ имызакъоу, инвесторхэр нахьыбэу къызэрэрагъэблэгъэщтхэм, зыгъэпсэфыпIэхэр нахьыбэ шIыгъэнхэм, поселкэхэр лъэхъаным диштэу зэтегъэпсыхьагъэ зэрэхъущтхэм дэлэжьэнхэу, цIыфхэм ящыкIэгъэ пстэури къыдалъытэнэу, СМИ-хэм нахь апэблагъэу Iоф адашIэнэу республикэм ипащэ къариIуагъ.

ПэщакIэр ригъэблэгъагъ

Мы мэфэ дэдэм АР-м и Президент Мыекъопэ дзэ гарнизоным ипащэу джырэблагъэ агъэнэфэгъэ Александр Коробовыр ригъэблэгъагъ. СыдигъокIи мамыр зэфыщытыкIэ, зэгурыIоныгъэ азыфагу зэрилъыгъэр, ищыкIагъэмэ, зэрэзэдеIэжьыщтыгъэхэр, тапэкIи ащ фэдэу Iоф зэдашIэным зэрэфэхьазырхэр ТхьакIущынэ Аслъан къыIуагъ. Я 131-рэ мотострелковэ бригадэм Адыгеим къулыкъу зэрэщихьыгъэм зэрэрыгушхохэрэр, непэ ар нэмыкI чIыпIэ щыIэми, зэпхыныгъэ зэрэзэдыряIэр, мызэу, мытIоу ежь ышъхьэкIэ зэрэщыIагъэр къыхигъэщыгъ.

— ТхьамыкIагъоу къызэпачыгъэм фэдэ апэкIэ къимыкIыжьынэу, мамырэу къулыкъу ахьынэу тыфай ыкIи тафэлъаIо, — къыIуагъ Президентым.

Александр Коробовми ежьхэм къатефэрэр зэрагъэцэкIэщтыр, зэгурыIоныгъэ азыфагу илъыным, зэдеIэжьынхэм зэрэфэхьазырхэр къыхигъэщыгъ.

Музеим ратыгъ

Нэужым ТхьакIущынэ Аслъан АР-м культурэмкIэ иминистрэу Чэмышъо Гъазый ригъэблэгъагъ. Джырэблагъэ ар Тыркуем къикIыжьыгъ. Тилъэпкъэгъу нэбгырэ миллиони 2-м ехъу зыщыпсэурэ къэралыгъом зэрэкIогъагъэр, адыгэу исхэм ящыIакIэ кIэкIэу къыIотагъ. Нахьыпэрэм фэмыдэу къэралыгъо пащэхэм лъэпкъ цIыкIухэм, адыгэхэри зэрахэтхэу, лъэшэу анаIэ къазэратетыр, ящыкIэгъэ IэпыIэгъур къазэраратырэр къыIуагъ.

Къалэу Анкара щыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм ащыщ илъэси 150-м ехъу зыныбжь къошынэу (псышъуалъэ) къыритыжьыгъэр Президентым къыригъэлъэгъугъ. КъызэриIуагъэмкIэ, ащ фэдэу IэкIыб къэралхэм къаращыжьыгъэр макIэп, ахэр Лъэпкъ музеим чIэлъых. Ащ ишыхьатэу къошынэу джы къыщэжьыгъэри а чIыпIэ дэдэм музеим ипащэ ритыжьыгъ. Джыгунэ Фатимэ къызэриIуагъэмкIэ, реставрациехэмкIэ институтыр къыздырагъэIэнышъ, къошыныр агъэкIэжьыщт ыкIи диаспорэмкIэ отделым изы экспонат ар хъущт.

Нахь пхъашэу агъэпщынэнхэу къариIуагъ

Джащ фэдэу тыгъуасэ АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан унэхэм, псэуалъэхэм яшIын ыкIи цIыфхэр зыщыпсэурэ унэхэм ягъэфедэн лъыплъэрэ къэралыгъо инспекциехэм я ГъэIорышIапIэ ипащэу Кушъу Асе ригъэблэгъагъ. Инфраструктурэм ишапхъэхэр къыдамылъытэхэу агъэуцугъэ унэхэм яIофыгъохэр ары анахьэу зытегущыIагъэхэр. Тэхъутэмыкъое районымкIэ поселкэу Яблоновскэм ащ фэдэу къыщашIыгъэхэр республикэм ипащэ къыхигъэщыгъэх. Унэхэр зэпэблагъэу агъэуцухи, нэмыкIэу цIыфхэм ящыкIэгъэщтхэр «зэращыгъупшагъэхэр», джы ахэр щыпшIыжьынхэ зэрэмылъэкIыщтыр къыIуагъ, ащ рапэсын алъэкIыщтым къыкIэупчIагъ.

Кушъу Асе къызэриIуагъэмкIэ, шапхъэхэр къыдамылъытэу агъэуцугъэ унэхэр Iуамыхыжьхэу инженернэ сетьхэм арапхынхэм ыуж итых, охътэ благъэм ар гъэцэкIагъэ хъущт. Арэу щытми, районым ипредпринимателэу шапхъэхэр «къэзыухьагъэхэм» ащыщ этажыбэ хъурэ унэу къышIыгъэр ащ Iуихыжьын фаеу судым унашъо ышIыгъ.

Ащ фэдэ хэукъоныгъэхэр яIэу унэхэр, нэмыкI псэуалъэхэр зыгъэуцухэрэм нахь пхъашэу адэзекIонхэу Президентым ГъэIорышIапIэм ипащэ къыфигъэпытагъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Культурэм иIофышIэхэм яээIукI

Загъэпытэзэ, республикэри агъэпытэ

Адыгэ Республикэм культурэмкIэ и Министерствэ иколлегие зэIукIэу иIагъэм 2010-рэ илъэсым министерствэм Iофэу ышIагъэм щытегущыIагъэх.

КультурэмкIэ тиреспубликэ иминистрэу Чэмышъо Гъазый идоклад къызэрэщыхигъэщыгъэу, 2010-рэ илъэсым Дунэе, хэгъэгу фестивальхэм культурэм иIофышIэхэр ахэлэжьагъэх, республикэм щытхъур къыфахьыгъ, ежьхэм загъэпытэзэ, республикэри агъэпытагъ. Ансамблэхэу «Налмэсым», «Ислъамыем», «Русская удалым», театрэхэм, филармонием, районхэмрэ къалэхэмрэ культурэмкIэ яIофышIэхэм гъэхъагъэхэр яIэх. Хэгъэгум иэкономикэ къеIыхыгъэми, культурэм иIофышIэхэм ялэжьапкIэ проценти 8-м ехъукIэ нахьыбэ хъугъэ. ИскусствэхэмкIэ еджапIэхэм зэхъокIыныгъэшIухэр яIэх. АР-м ия 20-рэ илъэс игъэкIотыгъэу хагъэунэфыкIыщт.

Лъэхъаным диштэу лъыкIотэнхэм фэшI зэхахьэм яеплъыкIэхэр къыщаIуагъэх АР-м итхакIохэм я Союз итхьаматэу МэщбэшIэ Исхьакъ, ансамблэу «Ислъамыем» ихудожественнэ пащэу Нэхэе Аслъан, АР-м и Лъэпкъ театрэ идиректорэу Зыхьэ Мэлайчэт, Шэуджэн районым иадминистрацие культурэмкIэ игъэIорышIапIэ ипащэу ЛIышэ Рустем, АР-м культурэмкIэ иминистрэ игуадзэу ШъэуапцIэкъо Аминэт, нэмыкIхэми.

Библиотекэмэ ащыщхэр гъэцэкIэжьыгъэнхэ зэрэфаем, ансамблэу «Налмэсым» изал кIымафэм зэрэфэмыхьазырым, районхэм тхылъыщэ тучанхэр зэрадэмытыжьхэр литературэр пропагандэ шIыгъэным къызэрегуаорэм, джырэ уахътэ концертхэм къащаIорэ орэдхэм ащыщхэм яусэхэм щыкIэгъабэ зэрафэхъурэм, кадрэхэм ягъэхьазырын, фэшъхьафхэм атегущыIагъэх.

И. Цэим ыцIэ фаусыгъ

Гуманитар ушэтынхэм апылъ Адыгэ республикэ институтыр, АР-м итеатрэхэм яIофышIэхэм я Союз, АР-м и Лъэпкъ театрэ къыкIэлъэIугъэх драматургэу, хэкум театрэ къыщызэIухыгъэным кIэщакIо фэхъугъэгъэ Цэй Ибрахьимэ ыцIэ Лъэпкъ театрэм фаусынэу. Коллегием ащ щытегущыIагъэх, игъоу алъытагъ. Правительствэм Iофыгъор хальхьанэу зэдаштагъ.

ЗэIукIэр зэрэкIуагъэм фэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр «Адыгэ макъэм» къыхиутыщтых.

ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

Тыркуем щыкIогъэ къэгъэлъэгъоным хэлэжьагъэх

Тыркуем икъэлэ шъхьаIэу Стамбул бэмышIэу щыкIуагъ я 15-рэ Восточносредиземноморскэ Дунэе къэгъэлъэгъонэу «ЗекIоныр ыкIи туризмэр» зыфиIорэр. Мэхьанэ гъэнэфагъэ зиIэ туризмэ индустрие хъугъэшIагъэм хэлэжьагъ Адыгэ Республикэри. Урысыем туризмэр зэрэщызэхэщагъэр зэкIэмкIи стендищкIэ къагъэлъэгъуагъ: Урысые Федерациер, Татарстан ыкIи Адыгэ Республикэр. Мы къэбарыр АР-м и ЛIыкIо лэжьапIэу УФ-м и Президент дэжь ренэу щыIэм ипресс-къулыкъу лъигъэIэсыгъ Адыгэ Республикэм экономикэ хэхъоныгъэхэмкIэ ыкIи сатыумкIэ иминистрэу ЛIыхэсэ Махьмудэ Тыркуем къикIыжьи, хэхъоныгъэхэмкIэ Урысые банкым предпринимательствэ цIыкIумрэ гурытымрэ IэпыIэгъу ягъэгъотыгъэным фэгъэхьыгъэ зэзэгъыныгъэу дашIыщтым кIэтхэгъэным пае Москва къызэкIожьым.

Адыгеир Дунэе туристическэ къэгъэлъэгъоным хэлэжьэным кIэщакIо фэхъугъ АР-м иминистрэхэм я Кабинет. Къэгъэлъэгъоным изыфэгъэхьазырын профильнэ ведомствищ хэлэжьагъ: АР-м туризмэмкIэ ыкIи курортхэмкIэ и Комитет, культурэмкIэ и Министерствэ, экономикэ хэхъоныгъэмкIэ ыкIи сатыумкIэ и Министерствэ. Ахэм яшIуагъэкIэ АР-м истенд туристическэ (ресурс) къэкIуапIэхэр игъэкIотыгъэу къыщагъэлъэгъуагъэх ыкIи ащ еплъыгъэхэм осэшхо къыфашIыгъ. Республикэм къыгъэхьазырыгъэ стендым дэжь къеблэгъагъэхэм ахэтыгъ Тыркуем культурэмкIэ ыкIи туризмэмкIэ иминистрэу Эртугрул Гюнай. Адыгеим туристическэ экспозициеу къыгъэхьазырыгъэм ащ осэшIу къыфишIыгъ.

Стамбул щыкIогъэ къэгъэлъэгъоным ишIуагъэкIэ Тыркуем ыкIи нэмыкI къэралыгъохэм ятуристическэ компаниехэм ялIыкIохэмрэ Адыгеимрэ зэзэгъыныгъэ 16 зэдыкIэтхагъэх. Ащ имызакъоу, АР-м илIыкIохэр Тыркуем нэмыкI IофшIэн зэIукIэгъухэр яIэу кIогъагъэх ыкIи ахэр дэгъоу зэшIуахыгъэу къагъэзэжьыгъ.

Адыгэ Республикэм илIыкIо куп нэмыкI гухэлъхэри иIагъэх ыкIи ахэр дэгъоу къыдэхъугъэх. Къэгъэлъэгъоныр къызэIуахыным къыпэкIэ, къалэм имэр зэрэригъэблэгъагъэхэм тетэу, ахэр щыIагъэх къалэу Инегель. Адыгеим икIыгъэ купэу бизнесым илIыкIохэр зыхэтыгъэр IукIэгъагъ а къалэм и Сатыу-промышленнэ палатэ ипащэ ыкIи тегущыIагъэх зэрэзэдэлэжьэщтхэм ехьылIэгъэ программэм. Мы илъэсым имэлылъфэгъу мазэ мебелым икъыдэгъэкIын ехьылIэгъэ Дунэе къэгъэлъэгъонэу къалэу Инегель щыкIощтым Адыгэ Республикэр хэлэжьэнэу зэдаштагъэ ыкIи экономикэм ылъэныкъокIэ тапэкIи зэрэзэдэлэжьэщтхэм тегущыIагъэх.

АР-м и ЛIыкIо лэжьапIэу УФ-м и Президент дэжь щыIэм ипресс-къулыкъу.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр гухэкIышхо щыхъоу фэтхьаусыхэ Бэгъушъэ Юныс Ахьмэд ыкъом — Адыгэ Республикэм икъэралыгъо учреждениеу «Сэкъатныгъэ зиIэхэмрэ зыныбжь хэкIотагъэхэмрэ я Республикэ пансионат» зыфиIорэм идиректор янэ зэрэщымыIэжьым фэшI.

ТыфэгушIо!

Нэхэе Яхьые ыкъоу Хьазрэт псаунгъэ пытэ иIэу, бэрэчэтныгъэр игъэшIэ гъогоу, иунагъо,илъэпкъ, ихэгъэгу хьалэлэу афэлажьэзэ илъэс 55-рэ зэрэхъугъэм фэшI тигуапэу тыфэгушIо!

Хьазрэт, лъэпкъ гупшысэр умыгъэкIуасэу, уиунагъо хъярым зыщиушъомбгъоу, насыпыр илъ зэпытэу, уишъаохэр цIыфыгъэмрэ адыгагъэмрэ ялъэгъо дахэ тетхэу, уигухэлъышIухэр къыбдэхъоу, уишIушIагъэхэр цIыфхэм алъыIэсэу уигъэшIэ гъогу бэрэ утетынэу ТЫПФЭЛЪАIО!

Къунчыкъохьаблэхэу Мыекъуапэ щыпсэухэрэм яобществэу «Гугъэм» икомитет итхьаматэу КЪЭЗЭНЭ Юсыф.

Мэзаем и 21-р — ныдэлъфыбзэм и Дунэе маф

1952-рэ илъэсым къэралыгъоу Пакистан унашъо ышIыгъагъ ежь икъэралыгъуабзэу урдубзэр Бангладешми икъэралыгъуабзэу щытынэу. Ау Даккэ университетым истудентхэр а унашъом пэуцужьыгъэх. Бенгал лъэпкъыри а унашъом пэуцужьыгъ. 2000-рэ илъэсым мэзаем и 21-м къыщегъэжьагъэу ООН-м иунашъокIэ а мафэр зэрэдунаеу ныдэлъфыбзэм и Мафэу щыхагъэунэфыкIы.

ЮНЕСКО-м иунашъокIэ илъэс къэс Iофыгъо гъэнэфагъэ горэм теубытагъэу а мафэр агъэлъапIэ. Мы илъэсым ныдэлъфыбзэм и Мафэ итемэ шъхьаIэр «Бзэм ыуасэ иныр» зыфиIорэр ары. Лъэпкъ пэпчъ, къэралыгъо пэпчъ ныдэлъфыбзэм уасэу фишIырэм елъытыгъэу а мафэр хагъэунэфыкIы, агъэмэфэкIы. Тыркуем икъалэу Истамбул иуниверситет ныдэлъфыбзэм и Мафэ щагъэлъапIэ. А мэфэкI мафэм бзэ зэфэшъхьафхэмкIэ къыщэгущыIэх, адыгабзэри (къэбэртэе жабзэр), абхъазыбзэри ахэм ахэтых, орэдхэри къыщаIох.

Бзэм осэшхо зэриIэм Iо хэлъэп, бзэр зыпшIокIодыкIэ лъэпкъыри щымыIэжьы мэхъу, ау арэу зэрэщытыр джыри къызыгурымыIохэрэр дунаим тетых. Марыба Урыс-кавказ лъыгъэчъэ заом тэ, адыгэхэм, тхьамыкIэгъошхоу къытфихьыгъэр тщыгъупшэрэп, а зэо мэхъаджэм лъэпкъыр лъэпсэкIодэу ыгъэкIодыгъ пIоми хэукъоныгъэшхо хъурэп, чIыгужъым щыпсэущтыгъэхэм япроценти 10 псаоу къэнагъэп, адрэхэр зэтыраукIагъэх, хым хатэкъуагъ, хымэ чIыналъэхэм афыгъ. А пстэур къыдэтлъытэзэ, тилъэпкъ дышъэ зызэредгъэужьыщтымкIэ амал пстэоу щыIэр зетхьан фае. Тятэжъхэм ячIыгужъ тыщызэрэугъоижьыныр зыщыдгъэгъупшэ хъущтэп. Тарихъри щыгъуаз урысые пачъыхьагъум идзэхэм шъхьас гори къытфамышIэу тызэтыраукIэ зэхъум. «Мы лъэпкъ дахэу лажьэ гори зимыIэу агъэкIодырэм тыкъоуцон, тыдеIэн» ыIуагъэп зы къэралыгъо горэми. А пстэур тщыгъупшэ хъущтэп. Адыгэхэу IэкIыб къэралыгъохэм арытэкъуагъэ хъугъэхэр егупшысэнхэ фае Англием, Францием, Тыркуем, Африкэм ихэгъэгухэм уащэпсэукIэ уадыгэу укъэнэжьышъунэу зэрэщымытыр. Амал зэриIэкIэ Урысые къэралыгъошхом нахь пэблагъэ зашIын фае. Джащыгъум ныдэлъфыбзэр къытфэнэжьыщт, тикультури, тиискусстви тIэкIэзыщтхэп. Мары тилъэпкъэгъухэр бэдэдэу тыркухэм ахэсых, зыбзэ зымышIэжьыхэрэм япчъагъи бэдэд. Джырэ нэс тыадыг тIони тыфитыгъэп, тлъэкъоцIэ шъыпкъэхэри тIэкIагъэзыгъэх. Джы «тыадыг» тэIошъу нахь мышIэми, джыри тиныдэлъфыбзэ кIодыпIэ ифэным ищынагъо шъхьащыкIыгъэп, тыбзэ еджапIэхэм ачIэхьагъэп, щыIэныгъэм хэхьагъэп, къэралыгъом иIэпыIэгъу джыри къылъысыгъэгоп.

ЮНЕСКО-м зэрилъытэрэмкIэ, зэрэдунаеу бзэ 6000 фэдиз тет, 300 фэдизыр къэралыгъуабзэх, 2500-рэ фэдизым кIодыпIэ ифэным ищынагъо къашъхьэщыуцуагъ. Ахэр купитфэу ЮНЕСКО-м зэтыреуты. Адыгабзэмрэ абхъазыбзэмрэ хэкIодэжьыпэнхэм ищынагъо лъэш дэдэу къызшъхьащымыуцуагъэгохэу, джыри сабыйхэм унэм щызэрагъэшIэшъоу щыт ныдэлъфыбзэхэр зыхэт апэрэ купым щыщэу елъытэ. Ау ащ зедгъэгъэбэлэрэгъы хъущтэп. Сэ сызэреплъырэмкIэ, тиныдэлъфыбзэ IэкIыбым щытIэкIэзыпэным нэсы пэт. Тинасыпмэ, тихэкужъ иухъумакIохэу хэкурыс ткъош лъапIэхэм тыбзэ иIоф къагъэлэнлэнэп, унагъохэм нахьыбэу ащызэрахьаным, еджапIэхэм нахьыбэу зэрачIалъхьащтым, къэралыгъуабзэу нахьыбэрэ Iоф зэрэрагъэшIэщтым ыуж итыщтых.

Бзэр, гущыIэр Тхьэм анахь лъапIэу къытипэсыгъэ амалхэм апшъ, ашъхь. ГущыIэр, бзэр щымыIагъэхэмэ, илъэсишъэ, илъэс мин пчъагъэм ыпэкIэ аIуагъэхэр, ашIагъэхэр сыдэущтэу къыднэсынхэ алъэкIыщтыгъа? ЦIыф лъэпкъым культурэр, цивилизациер сыдэущтэу зэIуигъэкIэн, зэригъэуIун, ахэм заригъэужьын ылъэкIыныгъа?

Ныдэлъфыбзэр ны быдзыщэм фэд, ащи нахь лъапI. Ны быдзыщэр сабыим игъомылэ шъхьаI, сабыир ащ епсыхьэ, егъэлъэшы, микробхэм, узыбэм апэуцун ылъэкIынэу кIуачIэ къыхелъхьэ. Лъэпкъым дэжькIэ ныдэлъфыбзэри джащ фэдэ къабз. Ащ лъэпкъыр епIу, епсыхьэ, егъэлъэшы, егъэпсэу, щегъаIэ. Джары пэсэрэ адыгэ Iушым «Бзэр псэ», «Бзэнчъэ лъэпкъыр псэнчъ» зыкIиIуагъэр. ЫпшъэкIэ къызэрэщытIуагъэу, ныдэлъфыбзэ зимыIэжь лъэпкъыр щыIэжьэп. Бзабэ зышIэрэм уехъопсэнэу щыт. Бзэ пэпчъ — литературэ шъхьаф, культурэ шъхьаф, цивилизацие шъхьаф. Дунаим зы бзэ текIодыкIымэ, зы дунае, зы цивилизацие зэхэуагъэу, зы культурэ пкъыгъо хэзыгъэу, чIэнэгъэшхо ышIыгъэу ары зэралъытэрэр. Арышъ, нэбгырэ пэпчъ тиныдэлъфыбзэ, тидунай зэрэдгъэдэхэщтым, зэрэдгъэшIущтым ыуж титын фае. Бзэу дунаим текIодыкIырэр цIыфыгъэм ичIэнэгъэшхоу зэрэщытыр хэти зыщигъэгъупшэн фитэп.

ХЪУАЖЪ Фахьри.

Тыркуер.

УГСЗН ЦIЫФЫМРЭ IОФШIЭНЫМРЭ УГСЗН

ЛэжьапIэ зимыIэхэм яегъэджэн къыгъэлъэгъуагъэр

ЦIыфхэм лэжьапIэ ягъэгъотыгъэнымкIэ, рабочэ сэнэхьат зиIэхэм яIэпэIэсэныгъэ хэгъэхъогъэнымкIэ, экономикэм зыкъегъэIэтыгъэнымкIэ ыкIи цIыфхэм IофшIапIэ зэрамыгъотырэм пэуцужьыгъэнымкIэ профессиональнэ егъэджэгъэныр анахь шIогъабэ къэзытырэ шIыкIэу щыт.

БлэкIыгъэ 2010-рэ илъэсым лэжьапIэ зимыIэхэм яегъэджэнкIэ анахьэу анаIэ зытетыгъэр егъэджэным идэгъугъ ыкIи цIыфхэм IофшIэн язытыхэрэм IэпэIэсэныгъэ дэгъу зыхэлъ рабочхэр ыкIи специалистхэр гъэхьазырыгъэнхэмкIэ шапхъэу агъэнафэхэрэм егъэджэн фэIо-фашIэхэр зэрадиштэхэрэр, зырагъэджэхэрэ ужым ахэм IофшIэн арагъэгъотын зэралъэкIыщт шIыкIэр, лэжьапIэ фаехэмрэ ахэм къазэрэкIэупчIэхэрэмрэ яхьылIэгъэ зэпэщэчыныгъэу IофшIэнымкIэ бэдзэршIыпIэм илъыгъэр аужырэ илъэсхэм укъуагъэ зэрэхъугъэр дэгъэзыжьыгъэным а зэпстэур зэрадиштэрэр ары. А пшъэрылъыр зэшIохыгъэнымкIэ зишIуагъэ къэкIуагъэхэм ащыщых лэжьапIэ зимыIэ гражданхэр егъэджэгъэнхэм ылъэныкъокIэ цIыфхэм IофшIэн язытыхэрэм зэпхыныгъэ дэгъу зэрадытиIагъэр, лэжьапIэ зимыIэ гражданхэр егъэджэгъэнхэр ыкIи икIэрыкIэу гъэхьазырыжьыгъэнхэр ылъапсэу кадрэхэм организациехэр къызэракIэупчIэхэрэм ехьылIэгъэ мониторингыр зэрэзэхэщэгъагъэр, IэпэIэсэныгъэ зыхэлъ кадрэхэр гъэхьазырыгъэнхэмкIэ IофшIапIэхэм занкIэу зэзэгъыныгъэхэр зэрадэтшIыщтыгъэхэр.

Сэнэхьат ягъэгъотыгъэным пае 2010-рэ илъэсым нэбгырэ 3904-рэ едгъэджагъ (программэр процентэ 156-у дгъэцэкIэжьыгъэ). Еджэныр заух уж пIэлъэ гъэнэфагъэм ыкIи ренэу Iоф щашIэным ателъытагъэхэу нэбгырэ 3296-м лэжьапIэ арагъэгъотыгъ. А пчъагъэр едгъэджагъэхэм япроцент 84,5-рэ мэхъу. IофшIэнымкIэ бэдзэршIыпIэм нахьыбэу къызыщыкIэупчIэхэрэ сэнэхьат 73-мэ атегъэпсыкIыгъэу лэжьапIэ зимыIэхэр рагъэджагъэх: предприниматель, унэе къэрэгъул, электрогазгъэучIгъажъ, Iэбжъэнэгъал, парикмахер, дакIо, пщэрыхьакIу, щапIэм икассир, шофер, штукатурщик, котельнэм иоператор зыфэпIощт сэнэхьатхэр арагъэгъотыгъэх.

Сэкъатныгъэ зиIэ гражданхэр егъэджэгъэнхэм нэшанэу хэлъыгъэр сэнэхьат ягъэгъотыгъэн гухэлъым имызакъоу, IофшIэн лъэпкъ горэхэр, технологическэ операцие горэхэр гъэцэкIэгъэнхэм афэгъэсэгъэнхэр арыгъэ.

Бухгалтер, ПЭВМ-м иоператор, котельнэм иоператор, щакIо, офисым именеджер, секретарь-делопроизводитель, шофер, къэрэгъул, парикмахер сэнэхьатхэр зэрагъэгъотынхэм пае 2010-рэ илъэсым сэкъатныгъэ зиIэ граждани 149-рэ рагъэджагъ. Ахэм ащыщхэу нэбгыри 113-рэ (процент 76-рэ) IофшIапIэхэм аштагъ.

Зыщылэжьэщт IофшIапIэ лъыхъурэ бзылъфыгъэхэм IэпыIэгъу афэхъугъэным ыкIи республикэм IофшIэнымкIэ ибэдзэршIыпIэ зэкIэми зэфэдэ амалхэр щягъэгъотыгъэнхэм ехьылIэгъэ политикэр гъэцэкIэжьыгъэн гухэлъым пае, IофшIэным ишIыкIэ-амал зэфэшъхьафхэр агъэфедэх. ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум иIофшIэн илъэныкъо шъхьаIэхэм ащыщых: бзылъфыгъэ IофшIэнкIэ алъытэу аублэгъэ сэнэхьатхэр зыгъэцакIэхэрэм IофшIапIэхэр къазэрэкIэупчIэхэрэр зэрэзэхъокIыгъэм ыпкъ къикIэу бзылъфыгъэхэм апае профориентационнэ системэ дэгъу гъэпсыгъэныр; макIэу къызыкIэупчIэхэрэ ыкIи тапэкIэ къакIэупчIэным игугъапIэ зимыIэжь сэнэхьат зиIэ бзылъфыгъэхэр икIэрыкIэу гъэхьазырыжьыгъэнхэр; предприниматель IофшIэным фежьэгъэ бзылъфыгъэхэм IэпыIэгъу афэхъугъэныр.

Iоф зэрашIэщт сэнэхьатхэм бзылъфыгъэхэр афэгъэсэгъэнхэм фэшI цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум узыхэдэн плъэкIыщт сэнэхьатыбэ, IофшIэн лъэпкъыбэ апегъохы. Ахэм ащыщых бухгалтер, пщэрыхьакIу, делопроизводитель, щакIо, дакIо, парикмахер, Iэбжъэнэгъал, предприниматель зыфэпIощтхэр.

КъызэтынэкIыгъэ 2010-рэ илъэсым лэжьапIэ зимыIэ бзылъфыгъэ 2224-рэ рагъэджагъ. Ахэм ащыщхэу нэбгырэ 1872-м (процент 84-м) IофшIапIэ къафагъотыгъ. Программэу «Предприниматель IофшIэным лъапсэу иIэхэр» зыфиIорэмкIэ нэбгырэ 247-рэ рагъэджагъ. Еджэныр заух уж зэкIэми яунэе Iофхэр къызэIуахыгъэх.

ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум иорганхэм яIофшIэнкIэ пстэуми апэ рагъэшъырэ лъэныкъохэм ащыщ профориентациер ыкIи лэжьапIэ зимыIэхэм психологическэ IэпыIэгъу ятыгъэныр. А IофшIэным гухэлъ шъхьаIэу егъэнафэ базовэ профессиональнэ гъэсэныгъэ зэрагъэгъотыным ныбжьыкIэхэр кIэгъэгушIугъэнхэр ыкIи IофшIэнымкIэ бэдзэршIыпIэм зэрэщызекIощтхэ шIыкIэхэм ныбжьыкIэхэр афэгъэсэгъэнхэр.

Профориентационнэ IофшIэныр зэхащэ зыщылэжьэщтхэ лъэныкъохэр къыхахынхэм, лэжьапIэрэ сэнэхьатрэ гражданхэм зэрагъэгъотынхэм фэшI профориентационнэ IофшIэныр зэхэщэгъэнымкIэ къэралыгъо фэIо-фашIэхэр афэгъэцэкIэгъэнхэм ехьылIэгъэ Административнэ регламентым игъо ылъэгъухэрэр агъэцэкIэжьхэзэ.

ЛэжьапIэ зимыIэхэр нахь макIэ шIыгъэнхэмкIэ, цIыфхэр социальнэу къэухъумэгъэнхэмкIэ хэпшIыкIэу зишIуагъэ къакIохэрэм ащыщых профориентационнэ IофшIэным ишIыкIэхэу цIыфхэр зыгъэлажьэхэрэм зэпхыныгъэу адыряIэхэр гъэпытэгъэнхэр; сэнэхьатыкIэ зэзыгъэгъоты, IэпэIэсэныгъэу хэлъым хэзыгъахъо зышIоигъо бзылъфыгъэхэм якъыхэхын нахь дэгъоу зэхэщэгъэныр; IофшIэн зимыIэхэм къэбархэр зэралъагъэIэсыхэрэр нахь дэгъоу зэшIохыгъэныр.

КъызэтынэкIыгъэ 2010-рэ илъэсым профориентационнэ фэIо-фашIэхэр нэбгырэ 18840-мэ афагъэцэкIагъэх. Ахэм ащыщхэу нэбгырэ 10293-р бзылъфыгъэх, нэбгырэ 11871-р къуаджэхэм ащэпсэух, нэбгырэ 15021-р IофшIэн зимыIэхэм ащыщых, нэбгырэ 8380-р зыныбжь илъэс 14 — 29-рэм нэсыхэрэм ащыщыгъэх, нэбгырэ 2956-р общеобразовательнэ учреждениехэм яеджэкIуагъэх, нэбгырэ 1325-р сэкъатныгъэ зиIэхэм ащыщыгъэх.

ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум иорганхэм яспециалистхэм пшъэрылъэу яIэр IофшIэн зимыIэ гражданхэр лэжьапIэ лъыхъугъэным ыкIи IофшIапIэ горэм Iухьэгъэным кIэгъэгушIугъэнхэр, профессиональнэ ыкIи социальнэ Iофыгъохэр ежь-ежьырэу зэшIуахынхэм фэшI психологическэ къиныгъоу зыхэтхэр нахь макIэ шIыгъэнхэр е ямыIэжьыхэу гъэпсыгъэныр ары.

КъызэтынэкIыгъэ илъэсым къыкIоцI IофшIэн зимыIэ нэбгырэ 1246-м психологическэ IэпыIэгъу арагъэгъотыгъ. Ахэм ащыщхэу нэбгырэ 735-р бзылъфыгъэх, нэбгырэ 681-р къоджэдэсых, илъэс 14 — 29-рэ зыныбжьыхэу ахэтыгъэхэр нэбгырэ 387-рэ, сэкъатныгъэ зиIэхэр нэбгырэ 256-рэ хъущтыгъэх.

Профориентационнэ ыкIи IофшIэн зимыIэ гражданхэм психологическэ IэпэIэгъу ятыгъэным исистемэ тапэкIи хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэм пае мы къыкIэлъыкIорэ Iофыгъохэр зэрахьэх:

— цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум IофшIэн зимыIэхэмрэ IофшIапIэхэмрэ зэдэлэжьакIэу адыриIэр нахь дэгъоу гъэпсыгъэныр;

— къыIуагъэкIын алъэкIыщт IофышIэхэм нахь пасэу фэIо-фашIэхэр афагъэцэкIэнхэ алъэкIынэу гъэпсыгъэным пае, цIыфхэм IофшIэн язытэу зэзэгъыныгъэ зыдашIыхэрэм ахэгъэхъогъэныр;

— лэжьапIэ зимыIэхэм яанахь купышхоу щыт ныбжьыкIэхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къиныгъохэр зэшIуахынхэ зэралъэкIыщтым ехьылIэгъэ къэбархэу ыкIи игъо алъэгъурэ шапхъэхэу предприятиехэм, организациехэм къалъагъэIэсыгъэхэм атегъэпсыкIыгъэу профессиональнэ еджапIэхэм ачIэхьащтхэу зызыгъэхьазырхэрэм ыкIи ащеджэхэрэм игъом ехъулIэу профориентационнэ IофшIэн адызехьэгъэныр;

— Административнэ регламентым зэригъэнафэрэм тетэу зыщырагъэджэхэрэ ыкIи икIэрыкIэу зыщагъэхьазырыжьыхэрэ курсхэм агъэкIощтхэм якъыхэхын нахь дэгъоу зэшIохыгъэныр;

— лэжьапIэ зимыIэ гражданхэр (пстэуми апэу ныбжьыкIэхэр, бзылъфыгъэхэр, дзэ къулыкъум къикIыжьыгъэхэр) предприниматель IофшIэным лъапсэу иIэхэр зэгъэшIэгъэнхэм пае егъэджэгъэнхэр.

2011-рэ илъэсым профессиональнэ егъэджэныр зэхатщэ зыхъукIэ анахьэу тынаIэ зытедгъэтыщтыр егъэджэным идэгъугъэ зыкъегъэIэтыгъэныр, IэпэIэсэныгъэ ин зыхэлъ рабочхэр ыкIи специалистхэр къэгъэхьазырыгъэнхэмкIэ цIыфхэм IофшIэн язытыхэрэм агъэнэфэрэ шапхъэхэм атегъэпсыкIыгъэу фэIо-фашIэхэр нахь дэгъоу афэгъэцэкIэгъэнхэр ары. А пшъэрылъыр зэшIохыгъэнымкIэ ишIуагъэ къэкIощт цIыфхэр зыгъэлажьэхэрэм лэжьапIэ зимыIэ гражданхэр егъэджэгъэнхэм ылъэныкъокIэ зэгурыIоныгъэ зыхэлъ зэпхыныгъэхэр адэшIыгъэнхэм, кадрэхэр игъэкъугъэнхэмкIэ организациехэм фэныкъоныгъэу яIэхэр зэгъэшIэгъэнхэм ехьылIэгъэ мониторингым, занкIэу гъэпсыгъэ зэзэгъыныгъэхэр нахьыбэу адэшIыгъэнхэм.

КЪОХЪУЖЪ Долэт.

АР-м цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ икъулыкъу и ГъэIорышIапIэ профориентациемкIэ, психологическэ IэпыIэгъу ятыгъэнымкIэ ыкIи профегъэджэнымкIэ иотдел ипащ.

ЗэрадеIагъэхэм хэхъоныгъэхэр къытыгъэх

Гухэлъ гъэнэфагъэм тегъэпсыкIыгъэ Республикэ программэу «АР-м IофшIэнымкIэ ибэдзэршIыпIэ илъ плъыр-стырыныгъэм къыкIегъэчыгъэныр» зыфиIоу 2010-рэ илъэсым телъытагъэм зэригъэнафэрэм тетэу, Адыгэкъалэ цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ и Гупчэ (ЦЗН-м) зэрэпсэущтхэр къызыщагъэхъэщт Iоф фежьэгъэным фэшI лэжьапIэ зимыIэ нэбгырэ 210-м къызэкIамыгъэкIожьыщт субсидиехэр аритыгъэх. Предприниматель IофшIэным фежьагъэхэу 2009-рэ ыкIи 2010-рэ илъэсхэм зязыгъэтхыгъэхэм лэжьапIэ зимыIэхэм апае IофшIэпIэ чIыпIэ 29-рэ къызэIуахыгъ.

Предпринимательствэ цIыкIур зэхэщэгъэнымкIэ ыкIи хэхъоныгъэ егъэшIыгъэнымкIэ, джащ фэдэу ашъхьэкIэ зыщылэжьэщтхэр къызэIуахыным фэшI адеIэгъэным ехьылIэгъэ зэзэгъыныгъэ 239-рэ адэтшIыгъ, субсидие шIыкIэм тетэу сомэ миллион 14-рэ мин 53,2-рэ хъурэ IэпыIэгъу яттыгъ.

Адыгэкъалэ щыIэ ЦЗН-м ежьхэм ашъхьэ телъытэгъэ Iоф къызэIухыгъэным ехьылIэгъэ консультациехэр лэжьапIэ зимыIэхэм ареты. Джащ фэдэу а Iофым ехьылIэгъэ информационнэ материалхэр цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ Гупчэм идэпкъхэм яIулIыгъэ пхъэмбгъухэм ягъэпкIыгъэх, гъэзетхэмкIэ цIыф жъугъэмэ алъытэгъэIэсых.

2010-рэ илъэсым ежьхэм ашъхьэ телъытэгъэ IофшIапIэ зэхэзыщагъэхэм ащыщхэу нэбгырэ 20-р сэкъатныгъэ зиIэхэм, нэбгырэ 35-р профессиональнэ еджапIэхэр къэзыухыгъэхэм ащыщых, зы нэбгырэр кIэлабэ зиIэхэ ыкIи шъхьэзакъоу псэухэрэм якуп щыщ.

ЛэжьапIэ зимыIэхэм зыпыхьащтхэ IофшIэн лъэпкъ зэфэшъхьафхэр къыхахыгъэх. Ахэм ащыщых сатыур, мэкъумэщ хъызмэтыр (былым пIашъэхэр, щагу бзыухэр хъугъэнхэр, лэжьыгъэшIэныр, пцэжъыехъуныр), хьылъэхэр зещэгъэнхэр ыкIи автотранспортыр гъэцэкIэжьыгъэныр, щыгъынхэр дыгъэнхэр, мебель къыдэгъэкIыгъэныр, нэмыкIхэр.

БлэкIыгъэ 2010-рэ илъэсым къэралыгъо IэпыIэгъу зэратыгъэхэу предприниматель IофшIэныр непэ мыдэеу зэхэзыщэхэрэм ягугъу къэпшIын плъэкIыщт. Адыгэкъалэ щыпсэоу IофшIэн зимыIэгъэ А. М. Лъэцэрыр былымхъуным фежьагъ. ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум ритыгъэ субсидиемкIэ шкIэхэр, мэлхэр, чэтхэр, чэтжъыехэр къыщэфыгъэх. Продукциеу къыхьыжьырэр переработкэ шIыгъэным джы пыхьэ шIоигъоу зыфегъэхьазыры.

ЛэжьапIэ зимыIэгъэ ыкIи 2010-рэ илъэсым субсидие зэратыгъэ З. И. Бэрэтарым псэуалъэ бэджэндэу ышти, тучан къызэIуихыгъ. ЛэжьапIэ зимыIэхэм апае ащ зы IофшIэпIэ чIыпIэ ыгъэнэфагъ.

Предпринимателэу З. А НатIэкъом 2010-рэ илъэсым субсидиеу ратыгъэмкIэ кIэлэцIыкIу товархэр зыщищэхэрэ тучан къызэIуихыгъ, IуигъэкIыщт товархэр къыщэфыгъэх. 2010-рэ илъэсым итыгъэгъазэ зы IофшIэпIэ чIыпIэ къызэIуихи, щакIо ыштагъ. Iофэу зыпыхьагъэм федэ къыкIэкIоным ыкIи ар ыпэкIэ лъигъэкIотэн ылъэкIыным щэгугъы.

ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум 2009-рэ илъэсым субсидие зэритыгъэу къуаджэу Хьалъэкъуае щыпсэурэ Г. Д. Батмэныр зыпкъитыныгъэ хэлъэу федэ къыхьыжьыным пае чэтхъуным фежьагъ. Субсидиеу ратыгъэмкIэ чэтхэр, чэтжъыехэр, тхьачэтхэр, лэжьыгъэ ыкIи псэолъэ цIыкIу горэхэр къыщэфыгъэх. Непэ иIофхэр ащ мыдэеу зэпегъафэх.

2010-рэ илъэсым телъытэгъэ программэм ыгъэнэфэщтыгъэ лъэныкъо пстэури гъэцэкIэжьыгъэ хъугъэх ыкIи программэм телъытэгъэ ахъщэу хабзэм къытIупщыгъагъэр икъу фэдизэу аIэ къырагъэхьагъ. Ащ шIуагъэу къытыгъэр цIыфышъхьэ пчъагъэу IофшIэным къыфэзыгъэзэжьыгъэхэмкIэ нафэ къэпшIын плъэкIыщт. Адыгэкъалэ щыщхэу нэбгырэ 239-м зэрэпсэущтхэр къызэралэжьыщтым ишIыкIэ-амалхэр зэрагъэгъотыгъэх, къалэм IофшIэнымкIэ ибэдзэршIыпIэ илъыгъэ плъыр-стырыныгъэм къыкIичыгъ.

ДЖАРМЭКЪО Аслъан.

Адыгэкъалэ щыIэ ЦЗН-м идиректор.

НэкIубгъор зыгъэхьазырыгъэр СЭХЪУТЭ Нурбый.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатынхэмкIэ кандидатхэр

Кощхьэблэ районымкIэ зы мандат зиIэ хэдзыпIэ коеу N 5-мкIэ кандидатэу ТХЬАРКЪОХЪО Мухьарбый Хьаджырэт ыкъор

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ хэдзакIохэр!

Хэдзынхэу щыIэщтхэм кIэухэу афэхъущтым бэкIэ елъытыгъэщт республикэм къырыкIощтыр ыкIи цIыфхэм ящыIакIэ зыфэдэщтыр. Аужыхэрэр непэ социальнэ къиныгъохэм, гумэкIхэм ахэтых.

Хэдзынхэр къызыщыблэгъэгъэ лъэхъаным непэ Адыгеим хэхъоныгъэшхохэр ышIыгъэхэу къагъэлъэгъоным пэхьэх, народнэ хъызмэтым тапэкIэ лъыкIотэныгъэхэр рагъэшIыщтхэу, турист объектыкIэхэр атыщтхэу цIыфхэм ашIошъ агъэхъу. Сенэгуе, сыдигъокIи къызэрэчIэкIыжьырэм фэдэу, мызэгъогуми ахэр Iогъэ къодыеу къэнэжьынхэкIэ.

Адыгеир лэжьапIэ зимыIэхэр зыщыбэ, нэбгырэ телъытэу цIыфхэм федэу къаIэкIахьэрэр зыщымэкIэ, пстэури зыщылъэпIэ, коммунальнэ фэIо-фашIэхэм ятарифхэр зыщыинхэ регионэу щыт. Ащ лъапсэ фэхъухэрэр нэрылъэгъух:экономикэр къиныгъохэм ахэт, хэбзэ гъэIорышIэным шIогъэ икъу къытырэп.

УФ-м и Президентэу Д. Медведевым занкIэу къыIуагъ къолъхьэ тын-Iыхыным хабзэм илъэгэпIэ пстэур, хэбзэухъумэкIо органхэр, суд хабзэр зэрэзэлъиштагъэхэр, ащ лъэпкъ щынэгъончъагъэм къыкIыригъэчын зэрилъэкIыщтыр. А тхьамыкIагъом бэнэныгъэ лъэш ешIылIэгъэн фаеу къыIуагъ, ау Адыгеим хэти ащ щебэнырэп. Къолъхьэ тын-Iыхыным, тыгъоным, «мылъку къызэкIэгъэкIожьыным» ехьылIагъэу СМИ-хэм зи къатхырэп, заушъэфыгъэу щысых.

Экономикэм ыкIи правэм алъэныкъокIэ къэмыухъумэгъэхэ гражданхэр яфитыныгъэхэмрэ яшъхьафитыныгъэрэ зэрафэмыбэнэшъухэрэм къыхэкIэу, политическэ гугъуемылIыныгъэм, гущыкIыным ыкIи шIошъхъунчъагъэм зэкIиубытагъэх, зи зэпхъокIын умылъэкIыщтэу къащыхъузэ. ЗэкIэри къэзыгъэкъиныжьырэр хэбзэ структурэхэм яфэIо-фэшIэ гъэцэкIакIоу СМИ-хэр зэрагъэпсыгъэхэр ары.

ПшъэдэкIыжьышхоу зыфалъэгъужьзэ, къыхахыщтыр зыфэдэщтым зэкIэри егупшысэнхэ фае.

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ хэдзакIохэр! Корпоративнэ сообществэу хабзэр зыIэкIэмытIупщыгъэным нэмыкI ымыгъэгумэкIырэм пэуцужьыным фэхьазыр, Iофым хэшIыкI фызиIэ ыкIи IэпэIэсэныгъэ ин зыхэлъ кандидатхэм шъуиголосхэр зафэшъутыхэкIэ, шъо текIоныгъэр къыдэшъухыщт.

ГухэкI нахь мышIэми, ащ фэдэ цIыфыгъэ нэшанэ зыхэлъхэм непэ бэрэ уаримыхьылIэн ылъэкIыщт. Хабзэм хэтхэм янахьыбэм шэны афэхъугъэх адегъэштэгъэныр ыкIи заушъэфэу щысынхэр, ащыщынэгъэныр, дэубэдэшхэныр, тыгъоныр, пшъхьэ иIофхэр обществэм иIофхэм апэ ибгъэшъыныр.

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ хэдзакIохэр! Сэ хабзэм хэшIыкI фысиI. Колхозник къызэрыкIом къыщыублагъэу Премьер-министрэм ыкIи Парламентым и Тхьаматэ IэнатIэхэм анэсыжьэу щыIэныгъэм епхыгъэ къиныгъо пстэури къызэпысчыгъэх. ЗэрэслъытэрэмкIэ, Парламентым ипшъэрылъых:къиныгъохэм къэралыгъо екIолIакIэ афэшIыгъэныр; экономикэм иотраслэ пстэуми, анахьэу лъэпкъ проектэу «АПК-м хэхъоныгъэ егъэшIыгъэныр» зыфиIорэм тегъэпсыкIыгъэу къуаджэхэм, IэпыIэгъу афэхъугъэныр; лъэпкъ ыкIи межконфессиональнэ зэшIуныгъэхэм япхыгъэ къиныгъохэм лъэшэу анаIэ тыригъэтыныр.

А зэпстэур зэшIохыгъэным пае, лъытэныгъэ зыфэсшIырэ хэдзакIохэр, шъуиIэпыIэгъу сищыкIагъ. СыдигъокIи шъуицыхьэ къыстежъугъэлъын шъулъэкIыщт. Депутат симыгъэхъуным пае, джырэ хабзэм административнэ кIочIэ пстэури егъэфедэ.

Къалэу МыекъуапэкIэ зы мандат зиIэ хэдзыпIэ коеу N 15-мкIэ кандидатэу УДЫКIЭКО Татьяна Валерий ыпхъур

1972-рэ илъэсым къалэу Мыекъуапэ сыкъыщыхъугъ. Адыгэ къэралыгъо университетым хьисапымкIэ ыкIи информатикэмкIэ ифакультет къэсыухыгъ. Мыекъопэ къэлэ гурыт общеобразовательнэ еджапIэу N 15-м илъэс 19 хъугъэу кIэлэегъаджэу Iоф щысэшIэ. 2007-рэ илъэсым къыщыублагъэу а еджапIэм идиректор сыригуадз. Шъхьэгъусэ сиI, сызыдэкIуагъэр илъэс 20 хъугъэ, зы кIалэ сэпIу. Политическэ партиеу «Правое дело» зыфиIорэм сыхэт.

СызэрэкIэлэегъаджэм елъытыгъэу, социальнэ куп зэфэшъхьафхэм ахэхьэрэ цIыфыбэм саIукIэнэу мэхъу. Зыгорэм къысфиIотэныр имыщыкIагъэу, ахэр зэрихьылIэхэрэ къиныгъохэм дэгъоу сащыгъуаз. Арышъ, хэдзынхэм япэгъокI бэнэныгъэм ыкIи ащ ыуж лIыкIо органхэмрэ общественностымрэ анаIэ тырадзэзэ зэшIуахын фэе Iофыгъохэу къэуцухэрэм ахэлэжьэгъэныр гражданскэ пшъэрылъэу зыфэсэлъэгъужьы.

Хэдзынхэм япэгъокI сиплатформэ ипринцип шъхьаIэхэу щытых ыхэкIэ зигугъу къыщысшIыщт лъэныкъохэу сидепутат IофшIэн зыфэзгъэлэжьэщтхэр.

КIэлэцIыкIу ыкIи ныбжьыкIэ къиныгъохэр:

— цIыфым ищыIэныгъэкIэ зэрар къыфэзыхьырэ лъэныкъохэр дэгъэзыжьыгъэнхэм фэлэжьэрэ ныбжьыкIэ объединениехэм адегъэштэгъэныр, скейт-парк, спортивнэ-оздоровительнэ площадкэхэр гъэпсыгъэнхэр;

— унэгъо ныбжьыкIэхэм IэпыIэгъу афэхъугъэныр;

— гурыт ыкIи апшъэрэ еджапIэхэр къэзыухыхэрэм IофшIэн зэрагъэгъотын алъэкIынэу гъэпсыгъэныр;

— сабый IыгъыпIэхэр гъэпсыгъэнхэр ыкIи сабый IыгъыпIэхэр къащызэIухыгъэнхэм пае псэуалъэхэр гъэкIэжьыгъэнхэр;

— ыпкIэ хэмылъэу кIэлэеджакIохэм зэреджэщтхэ тхылъхэр аратыхэу гъэпсыгъэныр.

Пенсионерхэм ыкIи япсауныгъэ изытет елъытыгъэу Iоф зышIэн зымылъэкIыхэрэм апае:

— коммунальнэ фэIо-фашIэхэм ауасэхэр тыгъэнхэмкIэ фэгъэкIотэныгъэ шIыкIэу щыIэхэм ахэгъэхъогъэныр;

— сэкъатныгъэ зиIэхэм ыкIи жъы хъугъэхэм IэпыIэгъу ятыгъэным телъытэгъэ чIыпIэ программэ зэхэгъэуцогъэныр;

— сэкъатныгъэ зиIэхэмрэ пенсионерхэмрэ лэжьапIэ зэрагъэгъотыным пае IэпыIэгъу афэхъугъэныр;

— япсауныгъэкIэ IофшIэн амал икъу зимыIэхэм волонтерскэ шIыкIэм тетэу IэпыIэгъу зэраратырэм хэхъоныгъэ егъэшIыгъэныр;

— сэкъатныгъэ зиIэхэм ыкIи жъы хъугъэхэм яшIоигъоныгъэхэм атегъэпсыкIыгъэ клубхэр зэхэщэгъэнхэр.

Адыгеим щыпсэурэ пстэуми яфэшъошэ щыIэкIэ амал тэрэз ягъэгъотыгъэн фае.

КъэсIогъэ пстэур щыIэныгъэм щыгъэцэкIэжьыгъэным пае зэшIохыгъэн фаеу къыкъокIырэр бэ. Сэ кIуачIэм сыщыкIэрэп, кIэщэкIоныгъэ икъуи схэлъ ыкIи тиобществэ IэпыIэгъу сыфэхъуным сыфэхьазыр. А IэпыIэгъум шIуагъэу къытыщтыр бэкIэ нахьыбэщт 2011-рэ илъэсым гъэтхапэм и 13-м щыIэщт хэдзынхэм сикандидатурэ шъо къазыщыдежъугъаштэкIэ.

Лъытэныгъэ къышъуфэзышIэу УдыкIэко Татьяна Валерий ыпхъур.

Мы материалхэр ыпкIэ хэмылъэу къыхэтыутыгъэх.

Сабыим ышхырэм елъытыгъ...

Непэ сыхьат зытфыхырэ еджапIэм щыIэрэ сабыир шхэн зэрэфаем зыпари ехъырэхъышэрэп. Шхыныгъо фабэ ащ IэкIэхьан фае. Ышхырэм елъытыгъ сабыим ипсауныгъэ зыфэдэщтыри. Адэ, кIэлэеджакIохэм ягъэшхэн сыд изытет тиреспубликэкIэ?

Адыгэ Республикэм псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ и Министерствэ идокладэу «АР-м щыпсэухэрэм япсауныгъэ изытет» зыфиIорэм къызэрэщиIорэмкIэ, мы аужырэ илъэсипшIым сабыйхэм япсауныгъэ изытет хэпшIыкIэу нахь дэй хъугъэ. Анахьэу хагъэунэфыкIырэр хэужъыныхьэгъэ узхэр арых.

КIэлэцIыкIу зихэхъогъухэу сымаджэхэрэр илъэс къэс нахьыбэ мэхъух. Ахэм нахьыбэрэ къяузыхэрэр нэгъу-кIэтIый, къупшъхьэ-лыпцIэ, жьы къэщапIэхэм, нервнэ системэм, нэм, лъым япхыгъэ ыкIи зэпахырэ узхэр арых.

Специалистхэм къызэраIорэмкIэ, гъэсэныгъэм иучреждениехэм непэ кIэлэеджакIохэр зэрэщагъэшхэрэ шIыкIэр кIэлэцIыкIухэм япкъышъол хэхъоным тегъэпсыхьагъэп. Ашхырэм ныбжьыкIэхэм япсауныгъэ къыухъумэным ычIыпIэкIэ, зэрар арихэу бэрэ къыхэкIы. ЦIыфхэм яфитыныгъэхэр къэухъумэгъэнхэмкIэ Федеральнэ къулыкъум и ГъэIорышIапIэу Адыгэ Республикэм итымрэ гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ Министерствэмрэ уплъэкIунэу зэхащагъэхэм къызэрагъэлъагъорэмкIэ, анахь щыкIэгъэ шъхьаIэу щытых еджапIэхэм ачIэт пщэрыхьапIэхэр икъу фэдизэу зэрэзэтемыгъэпсыхьагъэхэр. Ахэм яматериальнэ-техническэ базэ жъы хъугъэ, Iоф ащызышIэхэрэр ясэнэхьаткIэ ащ темыгъэпсыхьагъэхэу бэрэ къыхэкIы. ЕджапIэм епхыгъэу шхыныгъохэр къэзышIырэ организацием Iоф щызышIэхэрэри яIофшIэн темыгъэпсыхьагъэхэу бэрэ мэхъу. ЕджэпIэ-шхапIэми, нэмыкI организациеу еджапIэхэм яшхыныгъо стырхэр къызыщашIыхэрэми яIофышIэхэр бэрэ зэблахъух.

Непэ республикэм еджапIэ итэп тIогъогогъо шхыныгъо стыр щарагъэшхэу. Еджэгъу уахътэм ыуж еджапIэм къэнэжьырэ кIэлэцIыкIухэр зыщаIыгъ группэхэм непэ щэгъогогъо шхын стыр ащягъэшхыгъэн фае, ау ари зыщагъэцакIэрэр макIэ.

КIэлэеджакIохэм арагъэшхырэм япсауныгъэкIэ зэрар къэзыхьыщт пкъыгъохэр хэмылъхэу, шхыныгъо къабзэу пфэIощтэп. Нахьыбэрэм гъомылапхъэм ыуасэ елъытыгъэу ары ашхыщтыр зэрэзэхагъэуцорэр нахь, кIэлэеджакIом ыпкъышъол хэхъонымкIэ ищыкIэгъэ шхыныгъохэр зэраIэкIэхьащтхэр арэп.

ЕджапIэхэм яшхапIэхэм ыкIи ябуфетхэм ащыпщэщт гъомылапхъэхэр Роспотребнадзорым АР-мкIэ игъэIорышIапIэ къыгъэнэфэнхэ фае, ау ащ тетэу зэкIэми яIофшIэн зэхащэ пIон плъэкIыщтэп.

Республикэм иеджапIэхэм ащыщэу непэ пщэрыхьэпIэ-шхапIэ зиIэр 91-рэ ныIэп. Ар еджапIэхэм япроцент 60 мэхъу. Буфет зиIэр еджэпIэ 42-рэ, зэкIэ еджапIэхэм ар япроцент 27-рэ ныIэп. ЕджэпIэ 15 ныIэп шхапIи буфети зыхэтыр. КIэлэеджакIохэр щыгъэшхэгъэнхэм тегъэпсыхьэгъэ унэр еджэпIи 4-м яIэп. Ахэр къалэу МыекъуапэкIэ гурыт еджапIэу N 24-р ыкIи ублэпIэ еджапIэу N 26-р, Красногвардейскэ районымкIэ ублэпIэ еджапIэу N 18-р, Шэуджэн районымкIэ гурыт еджапIэу N 10-р арых.

ЕджапIэхэм апае пщэрыхьэрэ базовэ комбинатхэр зиIэр Мыекъопэ закъу ныIэп. Арэу щытми, агъэшхэрэ кIэлэцIыкIухэм ахэхъуагъ ыкIи ахэм япчъагъэ 37705-м нэсыгъ. Ар зэкIэ кIэлэеджакIохэм япроцент 90-рэ мэхъу. Ау ащ къикIырэп процент 90-м шхыныгъо стыр IэкIахьэу. УблэпIэ классхэм арысхэр ары нахьыбэрэмкIэ шхын стыр зэрагъэшхырэр. ГущыIэм пае, яа 1 — 4-рэ классхэм япроцент 71,5-р, я 5 — 9-рэ классхэм япроцент 41-р ыкIи я 10 — 11-рэ классхэм япроцент 20-р ары ныIэп еджапIэм шхын стыр щызышхырэр.

АР-м иминистрэхэм я Кабинет унашъоу 2008-рэ илъэсым ыштагъэм елъытыгъэу къалэхэм ыкIи районхэм япащэхэр мы Iофыгъом изэшIохын пылъых. Муниципальнэ целевой программэхэр Мыекъуапэ, Джэджэ ыкIи Теуцожь районхэм ащызэхагъэуцуагъэхэу Iоф ашIэ.

Ащ фэдэу Тэхъутэмыкъое районым икIэлэеджакIохэм зэкIэми чIыпIэ бюджетым къыхэкIырэ ахъщэмкIэ пчэдыжьышхэ арагъэшIы. ЗэкIэмкIи кIэлэеджэкIо 5820-рэ агъашхэ. АдыгэкъалэкIэ 622-рэ (процент 37-рэ), МыекъуапэкIэ 4060-рэ (процент 27-рэ), Джэджэ районым 50 (процентрэ нықъорэ), Теуцожь районым кIэлэеджэкIо 90-рэ (проценти 5) ащагъашхэ.

РеспубликэмкIэ еджапIэм щарагъэшхырэм ыуасэ зэблэхъугъэ хъугъэп, пчэдыжьышхэм — сомэ 15, щэджэгъуашхэм сомэ 27-рэ атефэ.

1999-рэ илъэсым ичъэпыогъу мазэ УФ-м и Правительствэ ыштэгъэ унашъоу «КIэлэеджакIохэм икъу фэдизэу йод зэраIэкIэмыхьэрэм епхыгъэ узхэр къямыузынхэм пае шIэгъэн фаехэм яхьылIагъ» зыфиIорэм елъытыгъэу, республикэм икIэлэеджакIохэм арагъэшхырэ гъомылапхъэхэр йод зыхэлъ щыгъукIэ ашIых.

КIэлэцIыкIухэу нэгъу-кIэтIый уз гъэтIылъыгъэхэр зиIэхэр хэушъхьафыкIыгъэу зыщагъашхэхэрэр Адыгэкъалэ иеджапIэхэмрэ Красногвардейскэ районымкIэ гурыт еджапIэу N 6-мрэ арых ныIэп.

Республикэм иеджэпIэ 60-мэ ащышхэрэ кIэлэеджакIохэм хэушъхьафыкIыгъэу щэ араты.

ИкIыгъэ илъэсым Адыгэ Республикэм 2011 — 2013-рэ илъэсхэм ателъытагъэу целевой программэу «ЕджапIэм щыгъэшхэгъэнхэр» зыфиIорэр АР-м иминистрэхэм я Кабинет ыштагъ. Ащ пшъэрылъ шъхьаIэу иIэр кIэлэеджакIохэм ашхырэм япсауныгъэ ыгъэпытэным, уз къафимыхьыным тегъэпсыхьэгъэныр ары.

КIэлэеджакIохэм ягъэшхэн зэкIэмкIи сомэ миллиони 113-рэ мин 758,3-рэ пэIухьащт. Ащ щыщэу республикэ бюджетым сомэ миллиони 10 къикIыщт, чIыпIэ бюджетхэм (район ыкIи къалэхэм) сомэ миллиони 103-рэ мин 758,3-рэ а Iофтхьабзэм пэIуагъэхьащт.

Программэм лъэныкъо зэфэшъхьафхэр къыделъытэх. Ахэм ащыщых еджэпIэ-шхапIэхэм япщэрыхьапIэхэм ыкIи буфетхэм яматериальнэ базэ зэтегъэпсыхьэгъэныр, ящыкIэгъэ гъэучъыIалъэхэр ыкIи нэмыкI псэуалъэхэр афэщэфыгъэнхэр. ЕджапIэхэм зэкIэми щэм дакIоу бжыхьэм ыкIи гъатхэм витаминхэр ятыгъэнхэу мыщ къыделъытэ. КIэлэеджакIохэм афэпщэрыхьэхэрэр зэнэкъокъу шIыкIэм тетэу къыхэхыгъэнхэм ыкIи нэмыкI лъэныкъуабэм программэм ынаIэ атыредзэ.

Целевой программэу 2011 — 2013-рэ илъэсхэм ателъытагъэр гъэцэкIагъэ хъумэ, кIэлэеджакIохэм ягъэшхэн нахь дэгъоу зэхащэн алъэкIыщт, шхыныгъо стыр зыIэкIэхьэрэ сабыйхэм япчъагъэ нахьыбэ хъущт, нахь шхыныгъо дэгъухэр зихэхъогъухэм аIэкIагъэхьанхэу амал щыIэщт, кIэлэцIыкIухэм япсауныгъэ зэрар езымыхыщт гъомылапхъэхэр арагъэшхыщтых.

СИХЪУ Гощнагъу.

Сурэтыр Iэшъынэ Аслъан тырихыгъ.

ЦIыфыгъэ шапхъэр **ибзыпхъ,** шIэныгъэр **илэжьыгъ**

Уишъэф епIощтмэ — цыхьэшIэгъу
Хъяр уиIэмэ — уипкъэу
Ул узымэ — гукIэгъу
Гъогу утетмэ — ныбджэгъу.
ШIэныгъэм фэбгъазэмэ — упчIэжьэгъу
Лъфыгъэ Iушъаб, шыпхъу гуфаб.

Илъэс заулэкIэ узэкIэIэбэжьмэ, мы гущыIэхэр «Адыгэ макъэм» къыхиутыгъагъэх, ахэр зыфэгъэхьыгъагъэхэр «адыгэ филологием инаукэ хьалэлэу» щылэжьэрэ Шъхьэлэхъо Дарико. СыусакIоу щытыгъэмэ, мы гущыIэхэр поэмэ псау сшIыныгъэхэу сшIошIы, ау ащ ычIыпIэкIэ филологие шIэныгъэхэмкIэ кандидатэу, гуманитар ушэтынхэм апылъ Адыгэ республикэ институтым литературэмкIэ иотдел инаучнэ IофышIэ шъхьаIэу Шъхьэлэхъо Дарико игъашIэ изы Iахь шъущызгъэгъозэщт.

Дарико идунэететыкIэкIэ шъырыт, цIыф рэхьат, къыдэмыхъун, фэмышIэн шIошIырэм зыфиукIыжьырэп, гугъэ нэпцIхэм зыдаригъэхьыхырэп. Иакъылрэ игупшысэрэ зэдиштэу мэпсэу, зыпыхьэрэ Iофым гуетныгъэ фыриIэу ыкIэм нэгъэсы. НэмыкIхэм шIоу, дахэу къадэхъурэм гухахъо хегъуатэ. Ежь иIофшIэнкIэ зэпхыгъэр литературэр арышъ, ащ кIэу къыхахьэхэрэм алъэплъэ, зэхефых, цIыфхэм алъегъэIэсых.

Бэрэ зэхэпхыщт «ЦIыфыр зэрэхъущтыр цIыкIузэ къэнафэ» аIоу. Уехъырэхъышэжьынэу щытыгъэп кIэлэегъэджэ унагъом къихъухьагъэу, тхылъыр зипIэшъхьагъэу къэтэджыгъэ пшъэшъэжъыем шIэныгъэм игъогу зэрэхихыщтым. Ары ыкIи еджапIэр къызеухым кIэлэегъэджэ институтым зызкIыфигъэзэгъагъэри.

НыбжьыкIэ дэдагъ Шъхьэлэхъо Дарико студентмэ ясатырэ хэтэу адыгэ литературэм еплъыкIэу фыриIэр, гупшысэу ригъэшIыхэрэр научнэ-практическэ конференциехэм къахилъхьэхэ зэхъум. Ежь шIэныгъэлэжьми анахь гукъэкIыжь тхъагъоу ищыIэныгъэ къыхигъэщырэмэ ащыщ кIэлэегъэджэ институтым зыщеджэгъэ илъэсхэр. А лъэхъаным группэ зэфэшъхьафхэм арысхэу институтым щеджэщтыгъэх зигъогупэ наукэм фэгъэзэгъагъэхэу, непи лъэпкъ зэхашIэм зы гъогу тырищагъэхэу литературэм, IорыIуатэм, бзэм, этнографием якIэугъоякIохэу, шIэныгъэлэжьыцIэр къэзылэжьыгъэхэу Блэгъожъ Асыет, Ергъукъу-ЩэшIэ Щамсэт, Унэрэкъо Рае, ХьэдэгъэлIэ Айтэч, Цуекъо Нэфсэт, Шъхьэлэхъо Дарико. Ахэр зыкIырыплъынхи, щысэ зытырахыни щыкIэщтыгъэхэп. Янасып къыхьыгъ кIэлэегъэджэ шIагъохэу Даур Хьазрэт, Къуныжъ Мыхьамэт, Шъхьэлэхъо Абу рагъэджэнхэу.

Хэтрэ цIыфи ищыIэныгъэ ежь зэрэфаем фэдэ дэдэу ыгъэпсышъурэп. Наукэм зылъапэ хэзыщэгъэ ныбжьыкIэу Шъхьэлэхъо Дарико институтыр къызеухым, зыфеджэгъэ кIэлэегъэджэ сэнэхьатми, зыфэщагъэ хъугъэ наукэми афэлэжьэнэу хъугъэп. Ау инасып къыхьыгъ шIэныгъэу ыгъотыгъэр илъэпкъ культурэ фигъэIорышIэнэу. Лъэпкъ культурэм и Гупчэ методистэу щыригъажьи иIофшIакIэ елъытыгъэу агъэкIуатэзэ тхьаматэми игуадзэу илъэс пшIыкIубгъум Iоф щишIагъ. Сыд фэдэ IэнатIэ зегъэцакIэми, лъэпкъ литературэм ыумэхъыгъэ Дарико наукэр IэкIыб ышIыгъэп. Адыгэ бзылъфыгъэм иобраз фэгъэхьыгъэ статьяхэр сборникхэм, журналхэм илъэс зэфэшъхьафхэм къащыхиутыгъэх. Ахэм ащыщых: «Шъхьафитныгъэм фэбэнэгъэ бзылъфыгъэхэм яобраз» (1979-рэ илъ.), «О некоторых особенностях решения проблемы женской эмансипации в адыгейской литературе» (1985-рэ илъ.), «Женщины — участницы войны» (1985-рэ илъ.). А щысэхэм къагъэлъагъо шIэныгъэлэжьым гъэхъэгъэ гъэнэфагъэхэр иIэхэу, наукэм апэрэ ушэтынхэр щишIыгъахэхэу гуманитар ушэтынхэм апылъ Адыгэ республикэ институтым иотдел къызэраштэгъагъэр.

Шъхьэлэхъо Дарико творческэ кIуачIэу хэлъыр мыщ дэжьым институтым щигъэфедагъ ыкIи «Эволюция художественной концепции личности женщины в фольклоре и литературе» ыIуи зэджэгъэ диссертационнэ IофшIагъэр Адыгэ къэралыгъо университетым къыщигъэшъыпкъэжьыгъ. Дарико итворческэ гъогу зэрэщытэу зэрипхыгъэр литературнэ критикэмрэ наукэмрэ. 2001-рэ илъэсым адыгэ бзылъфыгъэм гъогу хьылъэу къыкIугъэм зэхэфынэу рагъэшIыгъэхэр зылъэпсэ монографиеу «Историко-типологический анализ женских образов в фольклоре и литературе» зыфиIорэр къыдегъэкIы. Ащ дакIоу тхакIохэу КIэрэщэ Тембот, Iэшъынэ Хьазрэт, Нэхэе Руслъан, Къуикъо Шыхьамбый, Мэхъош Руслъан ятворчествэ изэхэфын Iоф дешIэ ыкIи ахэр гупшысэ инрэ зэфэхьысыжь куурэ зыхэлъ тхыгъабэхэу илъэс зэкIэлъыкIохэм сборник зэфэшъхьафхэм, журналхэм, гъэзетхэм къащыхеуты. Лъэпкъ критикэмрэ литературэшIэныгъэмрэ лэжьыгъэу афишIыгъэм Шъхьэлэхъо Дарико шIэныгъэлэжьхэм ясатырэ пытэу хагъэуцуагъ.

Дарико шIэныгъэлэжь къодыеп. ШIу алъэгъурэ, агъэлъэпIэрэ, уасэ зыфашIырэ IофышI. Ащ ишыхьатых щытхъу тхылъхэу зипчъагъэкIэ лъытэгъуаеу илъэс зэфэшъхьафхэм къыфагъэшъошагъэхэр. ШIэныгъэлэжьым иIофшIакIэ шъхьэшъорыкIо-теурыкIуагъэ хэлъэп. ТхакIом итворчествэ Iоф дишIэ зыхъукIэ зэхэфыгъэзэфэхьысыжь гупшысэу ышIыхэрэм къагъэлъагъо хэщэй-дэщае имыIэу историко-литературнэ гъэпсыкIэм тетэу тхыгъэ пэпчъ зэрэзэхифырэр. Литературэм хэхъоныгъэу ышIыхэрэм уалъыплъэзэ зитворчествэ уздэлэжьэрэ тхакIохэм кIэу къаIэкIэкIырэ пэпчъ зэхэпфымэ, уитхыгъэ уеIэзэжьызэ гъунэм нэбгъэсыныр IэшIэх дэдэп. Ау ар къыдэхъу шъхьах зымышIырэ шIэныгъэлэжьым. Зы гукъэкIыжь шъущызгъэгъозэн. Пэнэшъу Сэфэр июбилей фэгъэхьыгъэ научнэ-практическэ конференциеу тиинститут ыгъэхьазырыгъагъэм Шъхьэлэхъо Дарико доклад шъхьаIэу «ТхакIом ищыIэныгъэрэ итворческэ гъогурэ» зыфиIорэр къыщишIыгъагъ. Конференцием ыуж Пэнэшъу Сэфэр мырэущтэу ыIогъагъ: «Мы бзылъфыгъэм икIэрыкIэу сищыIэныгъэ гъогу непэ сигъэкIужьыгъ. Уемызэщыжьэу улъыхъогъэн фае, Дарико. Сэ сщыгъупшэжьыгъэхэри о къэбгъотыжьыгъэх. СищыIэныгъэрэ сиIофшIагъэхэмрэ сябгъэхъопсэжьыгъ. Тхьауегъэпсэу». А осэ иныр Дарико иIофшIагъэ гуетныгъэу хилъхьэрэм, екIолIакIэу IофшIэным фишIырэм къыфахьыгъ. Джащ фэдэу Пэрэныкъо Рози ЩэшIэ Щамсэти ятворчествэ Iоф дишIагъ, афэгъэхьыгъэ тхыгъэхэри къыхиутыгъэх.

ЩыIэх цIыфхэр илъэсхэм адакIоу ягупшысэ къеIыхэу, ашIагъэр рагъэкъоу, зыфэрэзэжьхэу чIыпIэ итIысхьажьхэу. Ау Дарико уахътэм епсыхьэ, икъэлэмыпэ нахь чан мэхъу, игупшысакIэ зеушъомбгъу, игъэхъагъэхэм ахэхъо.

Мы аужырэ илъэсхэм итхылъыкIэу «Адыгэ художественнэ псалъэм ыкIуачI» зыфиIорэр къыдэкIыгъ. Тхылъыр тхакIохэу КIэрэщэ Тембот, Iэшъынэ Хьазрэт, Нэхэе Руслъан, Теуцожь Хьабиб, Мэхъош Руслъан, Хъалыщ Сэфэрбый, Къуикъо Шыхьамбый ящыIэкIэ гъогурэ атхыгъэхэмрэ язэхэфын фэгъэхьыгъ.

Тхылъыр итеплъэкIэ зэрэгохьым фэд ыкупкIи. ТхакIо пэпчъ ылэжьыгъэр фыкIиугъуаезэ, хронологие шIыкIэмрэ историко-литературнэ гъэпсыкIэмрэ атетэу гупшысэ куурэ зэфагъэрэ ахэлъэу атхыгъэхэр зэхефых, зэфэхьысыжьхэр ешIых. ШIэныгъэлэжьыр шIэн фаеу щыIэмэ къапкъырыкIызэ итхыгъэ унаIэ тырыуегъадзэ: «ТхакIохэм яхэхъоныгъэхэр щыIакIэм ежьхэм ашъхьэкIэ дэгъоу ашIэрэм, апэкIэкIыгъэм, агукIэ зэхашIэрэм епхыгъэ шъыпкъэу тхылъыр гъэпсыгъэми, тхакIохэм ятворчествэ гъунэм нэсэу зэхэфыгъэ хъугъэп».

Илъэс бэдэдэрэ зэжагъэхэу «История адыгейской литературы», «Адыгэ литературэм итарихъ» зыфиIохэу институтым къыдигъэкIыгъэхэм урысыбзэкIи, адыгабзэкIи ащ иIофшIэгъабэ къадэхьагъ. Хэхэс адыгэ ныбжьыкIэхэм апае агъэхьазырырэ «Реджэнхэу тхылъым» ишъыпкъэу дэлажьэ. Дарико лъэпкъ литературэм, наукэм шъыпкъагъэу афыриIэм изы шыхьат монографиякIэу «Русско-адыгские литературные связи» зыфиIоу ыгъэхьазырыгъэр.

ШIэныгъэлэжьым научнэ-популяризаторскэ IофшIэнри IэкIыб ышIырэп. Радиом, телевидением IэпыIэгъушIоу яI, къэтынхэм чанэу ахэлажьэ, лъэпкъ Iофыгъоу къаIэтыхэрэм хэшIыкI зэрафыриIэр хэплъагъоу уигупшысэ къагъэущы. Лъэпкъ гъэзетым инэкIубгъохэм Шъхьэлэхъо Дарико итхыгъабэмэ уащыIокIэ ыкIи гу лъымытэн плъэкIырэп мы зигугъу тшIырэ шIэныгъэлэжь бзылъфыгъэм иIэкIоцI дунае зэрэгъунэнчъэм, игушъхьэ лэжьыгъэ зэрэбаим, наукэм фишIэщтым шъхьас зэрэфимышIырэм.

Дарико игухэлъышIухэр къыздигъэхъунымкIэ шIыкIэ дахэхэр къызэригъотыщтым щэч хэлъэп. ИшIоигъоныгъэхэр къыдэхъухэу, ишIушIагъэмэ къыфагъэзэжьэу, гъэшIэ кIыхьэ иIэнэу институтым щылажьэхэрэр фэлъаIох.

АГЪЫРДЖАНЭКЪО Симхъан.

Филологие шIэныгъэхэмкIэ кандидат, гуманитар ушэтынхэм апылъ Адыгэ республикэ институтэу КIэрэщэ Тембот ыцIэкIэ щытым инаучнэ IофышIэ шъхьаI.

Сурэтым итыр: **гуманитар шIэныгъэхэм апылъ Адыгэ республикэ институтым иIофышIэхэм Дарико ахэт** (сэмэгумкэ укъикIымэ — ятIонэрэу щыт).

Ермэлыкъхэр щыIэщтгохэп

Зыгъэпсэфыгъо мафэхэм Мыекъуапэ щыIэщтыгъэ ермэлыкъхэр зэхамыщэнгохэу къэлэ администрацием ипащэ унашъо ышIыгъ.

Предпринимательствэ цIыкIум ыкIи гурытым хэхъоныгъэ ягъэшIыгъэнымкIэ къэлэ администрацием и ГъэIорышIапIэ иIофышIэхэм зэфэхьысыжьэу ашIыгъэхэм къызэрагъэнэфагъэмкIэ, мы аужырэ лъэхъаным къызэрэучъыIыгъэм къыхэкIэу, гъомылапхъэхэм ащыщхэр, анахьэу хэтэрыкIхэмрэ пхъэшъхьэ-мышъхьэхэмрэ, ермэлыкъым щыпщэнхэ плъэкIыщтэп.

«Унашъоу щыIэр охътэ гъэнэфагъэм телъытагъ. Сыда пIомэ жьы чъыIэм, оси ощхи уахэтэу ущэныр къины, сатыур зэхэщэгъошIоп. Къызэрэфэбэжьыгъэм лъыпытэу ермэлыкъым иIофшIэн Мыекъуапэ щырагъэжьэжьыщт» — къытаIуагъ ыпшъэкIэ зигугъу къыщытшIыгъэ ГъэIорышIапIэм испециалистхэм.

Синоптикхэм къызэратырэмкIэ, джыри Адыгеим къыщесыщт. ЧъыIэр чэщым градус 15-м, мафэм термометрэм къыгъэлъэгъощтыр градуси 6 — 8-м атетын ылъэкIыщт. Жьыбгъэр зы секундэм метрэ 25-рэ илъэшыгъэу къепщэщт.

КIАРЭ Фатим.

ЛЪЭГЪО НЭФ

> **«ШъомпIэжъхэр хьацIэ-пIэцIэ мэхъаджэх: шхакIох, чэщырэ мэтыгъох, мафэрэ мэчъыех...»**
> **В. Даль**

ШъомпIэжъ

Рассказ

Бжыхьэ чэщ шIункI. Шыблэр щынагъоу Фэрзэ кIыб щэгъуагъо. Шъхьаныгъупчъэ IущэикIыгъэм къыдихырэ жьы чъыIэм шъхьэджашъор пехы. Чъыерэп Иляс. Гупшысэ хьылъэмэ ахэт. Илъэс пчъагъэм тхъагъоу иIагъэр зы мафэкIэ сапэ хъугъэ. Стыгъэ. Уашъор къефэхыгъ. ЧIыгур къэсысыгъ. Жъуагъохэр кощыгъэх.

Зэ дэпкъ чъыIэу зыкIэрытым Iэ щефэ. Зэ къэтIысышъ, ылъэгонджэ одхэр пытэу ефырзых. Хъурэп. Гупшысэхэр Iасэхэрэп. Зыми ишIуагъэ къекIырэп. Плъыр-стырыр нахь къызэкIэблэ...

Изакъу. Джы илъэс тIокIищым зехъу уж къышIэгъэ къодый зэкъоныгъэм тхьамыкIагъоу зэрихьэрэр. Гуащэ ытыщ къэт. ЕшIэ ишъхьэгъусэ къинэу телъыр, ау къытеорэп, къыкIэупчIэрэп. БэшIагъэу лIымрэ шъузымрэ агу зэщыкIыгъ, зэшIокIодыгъэх. Зэгорэм шIулъэгъуныгъэ азыфагу илъыгъэми ашIэжьырэп. КIэлэ закъоу яIэми, Тимур, бэрэ зэрипхыгъэхэп. Iофыр зытетыр къыгурыIоным зынэсым, ари ябгъукIоу фежьагъ. Илъэсым зэ, тIо къахэхьэ. Зы гущыIэ фаби яни, яти къариIорэп. ТIэкIурэ щэсышъ, ышъхьэу пасэу джашъо хъугъэм (ятэ дихьыхыгъ) Iэ щефэшъ, «сэ Iофхэр сиIэх» еIошъ, екIыжьы. Ятэ IэнатIэр Iахи, хьапс зэхъу уж, пый шъыпкъэ къыфэхъугъ.

... Сыда сызфыщыIэр? Сыда дунаим сызфытетыр? Заор заухым, псаоу чылэм къэкIожьыгъэ зырызмэ Иляс къахэфагъ. ЛIы зишIугъу. Ытамэхэр лъагэх, ынатIэ шъуамбгъо, фыжьы, ынапцэхэр Iужъух, шIуцIэх. Ынэхэр хьалэлэу, ау пытагъэр, лIыгъэр къакIэщэу маплъэх. Сыд епIолIэн, псэлъыхъу, хъопсагъу. Гуащэ ыныбжь тIэкIу блэкIэу ежьэгъагъ. Зыхэдэни щыIэжьыгъэп. Иляс тхьаматэ ашIыгъ. Гуащэ колхозым ибухгалтер. Иляс Гуащэ иIофшIакIэкIэ, иплъакIэкIэ, иIокIэшIыкIэкIэ ыгу рихьыгъ; ыбг псыгъо, ыбгъэ лъагэхэр, ынэ нагъоу гушIубзыоу плъэхэрэр. Сыд къин тхьаматэр хэфагъэми, Гуащэ хэкIыпIэ къыгъотыщтыгъэ. Шъыпкъагъэ хэлъэу, хабзэри ымыукъоу Iофхэр зэрихьэщтыгъэх.

Зэгорэм Мосэшхор, колхозым икладовой тесыр, къеIушъэшъагъ:

— Сэлъэгъу, ори уфай, ежьыри къыпфай, сыда Гуащэ къызфэмыщэрэр? Ори укIэлэжьэп. Ежьыми къэгъагъэхэр къыпытэкъухэу фежьагъ. Неущ, неущмыкIэ тхьапэ шэплъ дахэхэр гъужьыщтых. Къутэмэ пцIанэхэр къэнэщтых.

Ежь зэриIоу пшъашъэр псынкIэу псэлъыхъом къезэгъыгъэп. Мосэшхори (ар Гуащэ янэшыгъ) Iофым хигъэхьагъ. Ау Гуащэ гузажъорэп. Ары пакIошъ, ыпэрэм фэмыдэу ишэн-зекIуакIэхэр зэблихъугъэх. Iоф иIэмэ кабинетым ехьэшъ (ари зыгорэ чIэсэу тырегъафэ) еупчIышъ, къычIэкIыжьы. ЫпэкIэ, пчыхьэр хэкIотагъэ хъумэ, Иляс имашинэкIэ ащэжьыщтыгъ. Джы ар хэкIыгъ: бэшIагъэу сыд тхьаматэм еIокIи, пшъашъэр машинэм феплъэкIыжьырэп. Енэгуягъо зыгорэ Гуащэ ыгу рихьыгъэкIэ, мэгумэкIы Иляс. Чэщ мычъыери нахьыбэ хъугъэ. КIэкIэу къэпIон хъумэ, бухгалтер дахэр тхьаматэм шIу ылъэгъугъ, ашыкъ фэхъугъ.

Зэгорэм, гъэмэфэ маф, тыгъэр конторэм ышъхьагъ дэдэ мэшIошхоу щызэкIэблагъ. Жьи, пси щыIэп. Къуаджэр кIым-сым. Тхьаматэр «Победэм» къикIи правлением чIэхьагъ. Гуащэ зэрихабзэу итхылъыпIэмэ ахэсыгъ. «Яранг» зыцIэ машинкэжъ цIыкIоу бэшIагъэу зичIэдзыжьыгъо блэкIыгъэм ымэкъэ дэгу адрэ унэм къычIэIукIы. Ащ чIэс Розэ, бригадэм исчетовод. АIо тхьаматэри ащи епсэлъыхъоу.

— Моу къычIахь садэжь! — ыIуи икабинетыпчъэ Iуихи, Иляс чIэхьагъ.

Гуащэ къэщтагъ. Джыдэдэм ар Иляс егупшысэу ытхыри, ышIэри ымылъэгъухэу щысыгъ. ГумэкIышхо пшъашъэри хэтыгъ. Ыгу римыхьыщтыгъэ закъор Иляс изекIуакI, бгъакъэу, ежь фэдэ дунаим темытым фэдэу зэрэщыхъущтыгъэр ары. БзылъфыгъэкIэ бзаджэу, зимыгъэшхэкIэу зэрэщытыр Гуащэ ыштэн, ыгу тефэн ылъэкIыхэщтыгъэп. Сыд Iоф фэбгъэзагъэми пшъашъэм идэгъугъэ, иакъыл, укIытэу хэлъым уянэгуенэу щытыгъэп. Псэлъыхъор ыгу рехьы, шIу ылъэгъугъ, ау зыгорэм къышIонэ, мастэ горэ гум къыхэо, къеубыты.

— КъэтIыс, Гуащ! КъэтIыс! — Иляс ымакъэ дэгу, щтагъэ фэд, шхъухьэ зышIи, кIэгъожьыгъэ кIэлэцIыкIу пIонэу мэгуIэ, плъыжьы мэхъу. — ТыгъэгущыI, сыолъэIу! Сэ ащ нахьыбэрэ...

— Сыда къэхъугъэр, Иляс? УиIофхэр дэхэкIаеу макIох, депутат уашIыгъ, институтыри къэуухыгъ. Орден инхэр зым ыуж зыр итэу къыпхалъхьэх. Сыда..?

— ОшIэ дэгъоу сиIофхэр зытетхэр... Пчыхьашъхь е неущ?!

— Хьау! Пчыхьашъхьэп ыкIи неущэп. Мэзищ пIалъэ къыосэты. Егупшыс. Бзылъфыгъэр бэ, о упсэлъыхъо цIэрыIу, ахад, ахэплъыхь. Мары, моу пчъэр Iупхымэ, ащи чIэс Розэ дэхэшхо. Умыхъыжь.

Мэфитф тешIагъэу тхьаматэм бухгалтерыр къыщагъ. Джэгур а пчыхьэ дэдэм ашIыгъ...

УнэкIыбыр ощх Iужъум еутыны. Шыблэр Iэсагъэ, ау пчыкIэр дэгоу мэджэгу. Шъхьаныгъупчъэ апч цIынэм итхыпхъэхэр зэIебзых... МэкIуасэх, къыхэнэжьых. Фэсакъызэ къэтэджы. Бгэу узырэр зы IэмкIэ ыIыгъ. Пчъэри шъхьаныгъупчъэри рищэлIагъэх, телевизорыр пиупкIыгъ: фаеп зэхихынкIэ дунаим щыхъурэ-щышIэрэр. Зи узыгъэтхъэн зэхэпхыщтэп. Кризис. МокIэ къэо, мыкIэ — Урысыер мэсты. AI-анасын, сикIэлэгъур. Сэ сытхьамат. Райкоми, обкоми тэры, тхьаматэхэр ары, зыIэ илъыгъэхэр. Джы сыд. Колхози, совхози щыIэжьэп. Шъхьадж ышъхьэ зэрэфыхэхыжь.

Ыгу имыкIыжьырэр а пчыхьэ дахэр ары. Гъэмаф. Фарзэ Iасэу инэпкъ лъхъанчэмэ ябзэйзэ мачъэ. Пчыхьэм фигъэзагъ. Жъогъо зырызхэр огу пщагъом нэкIаоу къыхэпсых. Иляс активым къекIыжьы. Вискули щыхъугъэхэр къаIуагъэх. СССР-р щыIэжьэп. Апэрэ президентым хабзэр аритыжьыгъ. ЩыIэжьэп Совет хабзэри, КПСС-ри. Партбилетхэр урамым жьым щызэрехьэх. Заводхэр, фабрикхэр хабзэр зыIэ илъыгъэмэ зэрапхъох. Кабинетмэ пчъэ къопсхэр ахатхъых. Арыт шкафхэр, столхэр ащэх.

Москва политикэу зэрихьэрэр зыми къыгурыIорэп. ГКЧП-р зы мафэрэ къэгущыIи кIосэжьыгъэ. Ельциныр атекIуагъ. ШIункI дунаир, шIункI къэралыгъор. МэгушIо Америкэм ипрезидент-артист — щыIэжьэп СССР-р; щыIэжьэп коммунистхэм япартие. Тхъэжьыгъэ Америкэр — къыфэнэжьыгъ зэрэдунаеу...

Ядэжь дэхьажьи, шоферым фытеуагъ: «Гъэуцужь машинэр!» Иляс нахьыбэмкIэ машинэр ежь зэрифэщтыгъэ. Шхъухьэ Iэджи рулым кIэрысэу зэхифыщтыгъэ. Ахэм шыхьат ящыкIэгъагъэп. Унэр шIункIыгъ — ащыгъум Гуащэ Тхьэм ышIэн, е конторэм щыI, е ытыщ кIуагъэ. Бэлахьэр тефагъ тыщымкIэ, непэ тIо, щэ янэ-ятэхэр ымылъэгъумэ зэгоутыщт. Телевизорым теIункIагъ. Хэку тхьаматэу ежь дэгъу дэдэу ышIэрэр ыIэхъомбэ од псыгъохэмкIэ IэутIэ ышIызэ къэгущыIэщтыгъэ. Ари ГКЧП-м, СССР-р зэрэщымыIэжьым къатегущыIэ, бэдзэр щыIакIэм техьэхэмэ нахьышIу хъущтэу къеIо. «Хьэм къылъфыгъ, — еIо зэхэпхэу Иляс. — Тыгъуасэ нэмыкI орэд къапIощтыгъэр». Тхылъ къогъум къоIаби, гъэтIылъыпIэ шъэфэу иIэм иIункIыбзэ къыштагъ. Мэпэум фэдэу гъучI хъэрэ-пкIарэм епэмыгъ. ЧIыунэм фиузэнкIыгъ. Дэпкъым къыхэмыщэу хэшIыхьэгъэ сейфыр къыIуихыгъ. Остыгъэ цIыкIоу дэтыр хигъэнагъ. Дышъэр дизыгъ. Iэлъынхэр, сыхьатхэр, Iэрылъхьэ дахэхэр. Доллархэр ычIэгъ чIэлъых. Ахэм япчъагъэ ышIэжьырэп. Хьапщэзэ ыIэ мытIыр цызакIэ чIигъэби, мылъкоу иIэр зэпыригъэзагъ, зэригъэзэкIыгъ. Дышъэр фабэ. Тыжьыным хэшIыкIыгъэ тхьакIумалъэхэр, мажьэхэр, гъунджэ дахэхэр, чанхэр нахь чъыIэтагъэх.

Иляс итхьамэтэгъоу, ишIугъоу зыщэтым сыдым къыхэкIыжьыгъэми мыхэм адэжь къэмыкIоу, идышъэ-тыжьынхэм Iэ ащимыфэу, адэмыгущыIэу гъолъыжьыщтыгъэп. Гуащэ ышIэщтыгъэ шъэф тхьамыкIагъо, шъэф щынагъо горэ ишъхьэгъусэ зэриIэр, чIыунэм гъэбылъыпIэ зэрэщыриIэр, ау фэягъэп лIым иIоф зытет шъыпкъэр зэригъэшIэнкIэ. Хьазыр шIагъоу Гуащэ гу лъитагъ Иляс ынапэ зэхъокIыгъэ зэрэхъурэм, ымакъи иплъакIи дыджхэу, чъыIамэр апихэу жъалымыгъэхьарамыгъэр къахэщэу зэрэхъурэм. УпэгущыIэнэу уежьэмэ зэIэхьапэ. Ушъхьагъу ешIышъ мэтэджыжьы, екIы. Аужырэ илъэс зытIущым дэй дэдэ хъугъэ. Жъы мэхъу. Ынапцэхэр Iужъух, ау фыжьым ыштагъэх. Шъхьац тIыргъо дахэу зэгорэм Гуащэ шIу ылъэгъущтыгъэр икIыгъ. Ыныбжь емылъытыгъэу, ытхьакIуми жъажъэ хъоу, фежьагъ. ПсынкIэу зэхихыщтыгъэ закъор щытхъур ары. Ущытхъу зэпытын фэягъэ. Гъусэу уцогъоу джы иIагъэхэр ежь фэдэх. ШIомпIэжъых, тыгъуакIох — щэтхъух, щэтхъух.

Iалъмэкъэу дышъэхэр зэрылъхэр сейфым къыдиххи, Iэнэ цIыкIоу щытым къытыритэкъуагъэх. Ахэпщагъ, къыштэмэ Iэ ащифэзэ зырызэу ябэугъ, ынатIэ нигъэсыгъэх. Ыгу къэчэфыгъэу, мылъкоу иIэм ины къышIыгъэу къэтэджыжьи, сейфыр фишIыжьынэу фежьагъэу ышъхьэкIэ макъэ къэIугъ.

— Тэ щыIа тхьаматэр? — къэупчIагъ къихьагъэр. — Тэ щыIа? Сыда, шъузэкIыгъужьба? КъаIо Iофыр зытетыр!

А пчыхьэм Иляс агъэтIысыгъ. Район хьапсым къыщымыуцухэу машинэ шъхьэихьогъэ щынагъомкIэ занкIэу Мыекъуапэ къащи, къэлэ пчэгум ит хьапсым чIагъэтIысхьагъ. Камерэр нэфын. Жьы итэп. Нэбгырэ 20 фэдиз гъолъыпIэу дэпкъ лъагэм егъэпкIыгъэмэ ателъ. Чэщыр хэкIотагъ. Иляс пшъыгъае. Къэхъугъэр зэхифын ылъэкIырэп. Ыгу лъэшэу къытео. Ышъхьэ мэузы. «Хэта сызыщагъэр? Хэта сызытыгъэр? Дышъэр! Къагъотыгъэна?»

Мэкъэшхо пыIукIэу камерэм ипчъэ зэфишIи, кIэлэ од цIыкIур IукIыжьыгъ.

— Джары о къыптефэрэр! — къызэриIокIыгъ зежьэжьым...

* * *

... Телъыр къыухи, къымыухыгъэр къыщэфи (Гуащи, Мосэшхори ащкIэ дэгъоу къыдеIагъэх) шъхьафит хъужьыгъэ. Ишъэф гъэтIылъыпIэ къинэжьыгъэ дышъэр ыгъэфеди, хэбзакIэм дэхэкIаеу хэхьагъ. Къеу-еожьи, шъомпIэжъхэм IэнатIэхэр аштэжьыгъэх, ахэм заводхэр, шахтхэр, чIыгухэр яех. Тучанышхохэр, унэ дэгъухэр Мыекъуапэ щашIыгъэх. Зэбэных, зэдеIэжьых. Иляс баигъ ыпэкIи, джы бай дэдэ хъугъэ. Унэхэр Москва, Мыекъопэ пчэгу дэдэм тIо-щэ зэтетхэу ащишIыгъ. Депутат, профессор, академик. Президентым ицыхьэшIэгъу. Бзылъфыгъэ Iофми ахэхьажьыгъ. Розэ дакIуи къэкIожьыгъ. Джы Иляс итучанышхо горэ ыIэ илъ. Иляс къызыкIокIэ ренэу джэнэтыр хьазыр. Ваннэм псэу итыр хыпсы, тхьамафэм щэ зэблахъу, Мыекъуапэ пэмычыжьэу фермэу щашIыгъэм чэм дэгъухэр, мэл пщэрхэр щаIыгъых. Щэр, щатэр, тхъур бэдзэрым щащэфырэп. ЕшIэ шъуIуа Иляс иIофхэм языте Гуащэ? ЕшIэнкIи хъун, ау бырсыр ышIырэп. Сыда, ежьыри мэтхъэжьы, шъоум хэс. Колхозым чIыгоу иIагъэхэр ыщэфыжьыгъэх. Администрацием ипащэ пчыхьэ къэс ихьакI. ЗэкIэ дэгъу, ау мы ощхыр, мы шыблэр... ШIоп мыр...

Гуащэ къэт. Унэр нэкIы. Ощхым джыри къыритIупщыгъ. Шыблэр лъэшэу мэгъуагъо. ПчыкIэр кIэлэцIыкIоу мэшIуачэр къыпихэу мэджэгу. Ышъхьагъ дэкIуаий, телевизорышхор пигъэнагъ. Телефоныр къытео. Роз ары.

— Неущ. Неущ. Пчыхьэм нахь ебгъукIоу тыкIощт мэзым. Даурмэ яшхапIэ дэгъу дэд аIо... Хьау сизэкъощтэп. Главар сигъусэщт.

Диваным ышъхьэ зэрэнэсэу хэчъыягъ. ШIопэн хъумэ, хэбзакIэр джэнэтэп, ренэу учъэщт, убэнэщт, улъыхъощт. Ахъщэм икъэлэжьын Iофышху, Iоф шIой, Iоф щынагъу...

Хэчъыегъэ къодыеу ыпашъхьэ къиуцуагъ Фарид, къэндзал лIыжъ цIыкIоу хьапсым щыригъусагъ. Теплъи иIэп, блыпкъи иIэп, ау зэрэкамерэу щэщынэх. Заорэп, банэрэп. Ежь еплъ къодыемэ анахь хъункIэкIожъэу чIэсхэр мэIасэх. Иляс ынаIэ къытет. Зы дин итых. Фарид адыгабзэкIэ Iазэ, насыпынчъ — ишъхьэгъусэ IэкIэукIагъ. Ар ыгу къызыкIыкIэ, чэщ реным мэгъы: «Фаинэ, — еIо, — Фаинэ фэдэу дунаишхом бзылъфыгъэ тетыгъэп. Аркъ мыгъом а пчыхьэм шэйтаныуз сишIыгъ. Ащ ыуж аркъ зыIуслъхьажьыгъэп... Джы сыд, хьапсыр сиунэ. Iахьыли, лыщыщи сиIэжьэп».

Мафэ горэм купыр зэкIэплъыхьагъэу карт ешIэх. ТекIорэм пIэчIэгъым чIэт аркъыр къычIахышъ фырагъахъо, етIанэ агъэбылъыжьы. Аркъыр хьапсэчIэсмэ яхъой зэпыт. КъашIэ къызэрагъотырэр. Смотрящыр, Сергей-Царь раIощтыгъэ, лIышхо, нэгу дахэ иI, ау мэхъаджэ. «Вор в законе». Апэрэ мафэм щегъэжьагъэу Иляс къедысы, ау мыдрэри кIочIаджэп. Фарид къыреIо: «Умыщт. Зэ узедэIукIэ укIодыгъ, пщылIы уишIыщт». Къэджагъ. Иляс письмэ Гуащэ фитхэу нарэм тесыгъ.

— Шеф, тебя касается! — Иляс зиушъэфыгъ. Зэхимых фэдэу зешIы. Егупшысэ зекIуакIэу ышIыщтым. «Терех! Дай знать шефу, что Царь зовет, он плохо, видать, слышит!» Терехыр, хьапсым, Сергей-Царым ибайколмэ ащыщ. «Па-

(ИкIэух я 7-рэ н. ит).

ЛЪЭГЪО НЭФ

ШъомпIэжъ

(ИкIэух. Я 6-рэ нэкIубгъом къыщежьэ).

чъыхьэм» ыIорэр ТерехкIэ Тхьэм ыIуагъэм фэд. ШъхьантэмкIэ Иляс къеуагъ. Иляс Iаби, Терех ылъакъо къыубыти, нарэм къырилъэшъохыгъ. Смотрящэр къэтэджыгъ. «Возьми носки, шеф, постирай! Завтра иду в гости, неудобно в грязных», — лъэпэд шIойхэр къыдзыгъэх. Фарид еплъыхыгъ. Зи ыIорэп. Мэгупшысэ. Смотрящэр мэхъуанэ. Шъэжъыехэр ипIэ чIэгъ чIэлъых. Зы нэбгырэ хэгущыIэн фитэп. Мэщынэх.

Фарид еплъыгъ Сергей-Царым. Iасэу, ыгу егъоу, ау кIуачIэ иплъакIэ хэлъэу. Иляс ыгукIэ еIо: «СыкIодыгъэшъ, сыкIодыгъ. Сыд сэ, унагъо сшIэжьынэп, Гуащэ зэ садэжъ къэкIуагъэп. Ныбджэгъухэми зычIагъэуагъ. ЩыIэп ныбджэгъу. Къыпфаехэмэ ары ныбджэгъухэр зыдэгъухэр...» ыIэжьым зэкIилъхьагъ. Терех джэхашъом телъ. Смотрящэр мэхьаджэу щыт. Ахади, картхэр ритэкъухьагъэх. Цу губжыгъэм фэдэу зыкъидзыгъ. Фарид шъэжъыер «Пачъыхьэм» къыIэкIиути, ыныбэшхо лъакъокIэ еуагъ. ЩэIоу Терех кIыбкIэ тефагъ. «Пацанва, — къэтэджынэу фежьагъ «Пачъыхьэр», — пацаны! Я вас зарежу как овец! Смотрите, как черкесы русских бьют!» Фарид мыгумэкIэу екIуалIи, Смотрящэр къыIэтыгъ. Ынэгу кIэплъагъ. Камерэм исхэр Iэсагъэу къэхъущтым ежэх. Жьы къащэрэп.

— Кто за него? — къяупчIыгъ ахэм Фарид. — Кто. Разве он русский? Он бандит. Кто за него? Позор!..

Терех зиушъэфыгъ. Жьы къыщэрэп. Iэсагъэ «Пачъыхьэри».

— Все проходит! И счастье и несчастье. Вечно только справедливость... — урысыбзэкIэ джа гущыIэхэр къыIуи, Фарид ичIыпIэ екIужьыгъ. Зыгорэ Iэгу къытеуагъ. — Хорошо! Правильно! — ыIуи зиушъэфыжьыгъ. Къэрабгъэр апэ мэгъы, апэ мэгушIо...

ЯтIонэрэ мафэм Сергей-Царыр этапым ратыгъ. Камерэм исхэм жьышхо къащагъ.

Тыралъхьагъэм ыныкъуи Иляс къэтыгъэп. Ахъщэ кухьэм хьадэ кухьэ егъэкIоды. Хьапсыр еджэпIэшхо Иляс фэхъугъ. Джы ешIэ ныбджэгъу зыфаIорэри, пыи зыфаIорэри. Колхозыр зэригъэшхыгъэ «шъомпIэжъхэм» къырашIагъэр щыгъупшэн ылъэкIырэп. Ахэр судым къызэрэщыгущыIагъэхэр. Анахьышху ылъэгъущтыгъэхэр, цыхьэшIэгъоу иIагъэхэр. АI-анасын. Ничего, джыри теплъыщт... Щыгъупшэн ылъэкIырэп Розэ. Гуащэ фэдэу ар Iушэп ыкIи дахэп. Ау гум къихьи, пчъэр ригъэтыжьыгъ. Иляс чэщи, мафи щыгъупшэрэп. БзылъфыгъэрI ынапэп, ыбг псыгъоп зыгъэдахэрэр. Ахэм гъусэ Iаджи яIэн фае, Иляс ар дэгъоу ешIэ.

Чэщыр хэкIотагъ. Ощхыри Iэсагъэ. Ышъхьагъырэ унэм къехыжьи, занкIэу чIыунэм чIэхьагъ. Мэшэ шъэфэу имылъку зэрылъым екIуалIи, сейфым Iэ щифагъ. «Сыд Iо фаеми, дышъэр — дышъ. Ары мыхъугъэмэ джыри Фарид сыгосэу камерэм сисыщтыгъ». Джы тIэкIу шIагъэу ыгу къэкIыгъ. Районым е хэкум Iэшъхьэтет афэхъунэу. Сыда дэгъуба. Хэдзынхэр къэблагъэх. Мылъкоу иIэр икъущт. ИIахьылхэр IэнэтIэ дэгъумэ аIуигъэхьагъэх. Джы ежьыри IэнатIэ фай, ыцIэ раIоу. Москва ащэу, нэмыкI къэралыгъохэр къыкIухьэхэу. Хьау, IэнатIэм непэ федэшхо пылъ. Узыфаер шIэ. КъыбдечъэкIыщтыр хьои, ар зэрэтхьагъор сыд пIуагъэми, сыд пшIагъэми, унэ къыкIэплъыхьэхэу, къыпщытхъухэу...

Хэта къыпэуцужьынэу Iэгъо-благъом исыр... Иляс мэгупшысэ. Колэс, Аслъан, Чэрим, СултIан? УлIа сылIа зыIоу ышIэхэрэр непэ тIо, щэ къеплъыхьэх, гукIэ къелъыхъух, зэрегъапшэх. Зэфэдэхэп лIыхэр. Зыр гъэсагъэ, ау акъылэу иIэр бэп. Модрэр бай хэбзакIэм хэхьукIыгъ, тыгъокIошху, ау къэрабгъ, тхьамэтэшхомэ якIолIэн ылъэкIырэп. Анахь тхьагъэпцIыр, IэнэтIэ фалIэ лIэрэр Колэс, Джолэ Колэс, итеплъи дахэ, гущыIакIэм фэкъулай, ныбджэгъубэ къэлэшхом щыриI. Да, да. Джар щынагъо. Ау... Ау... Ахъщэу иIэр бэп. Джы ахъщэ уимыIэу IэнатIэр гъогум телъэп. Сэ сикIалэ ерэгъэ-псэрагъэу доктор сшIыгъэ. СшынахьыкIэ профессор. Сянэшыр — министр.

Чэрим? Сенэгуе Чэримэ пхырыкIынкIэ. ШъыпкъагъэхэлъI. ЛIыхъужъ. МашIом пэхьащт цIыфхэм апае. Хэт сыд ыIонкIи фит, шъыпкъагъэм, цIыфыгъэм мэхьанэшхо яI. Чэрим! Чэрим! Джары...

Гуащэ ишIоп ыкIи ипыеп. ЕупчIыжьыгъ.

— Сыдэу уеплъыра, Гуащ? Орырэ сэрырэ Тхьэм тызэфихьыгъ. КъаIо, хэта сэ къыстекIонэу Iэгъо-блэгъум итыр? КъаIо?

— Чэрим. — Ыгу къиплъыхьагъэм фэдэу къыIуагъ Гуащэ. — Чэрим. Джащ районыри хэкури зэрищэнхэу акъыли, лIыгъи иIэх.

Розэ дэжь кIуи, мэфэныкъом мэзым къыхэсыгъэх. ЕупчIыгъ.

— СултIан сицыхьэ телъ, — ыIуагъ Розэ. — О уищыкIагъэп ащ фэдэ IэнэтIэшхо.

Иляс губжыгъэ. Iэсэжьыгъэ. Мэфэ заулэ сымаджэу хэтыгъ. Тырелъхьэ, тырехы. Сыда депутатыр, сыда район пащэр, аужым Президентыр. НэпIэхьых. Непэ пщы — неущ хьапсычIэс. Сэ а пстэури сынэгу кIэкIыгъ. Хьафы дунаир, хьафы IэнатIэри. ПкIуачIэкIэ къэблэжьыгъэмэ, уиакъыл, уилIыгъэ къахьыгъэмэ, нэмыкI шъыпкъ. Ау етIани IэнатIэм емыхьопсэн ылъэкIырэп.

А мафэм ПсынэкIэчъыжъым дэжь чъыгаеу щытым ычIэгъ «Жигули» фыжь цIыкIу, теплъэ хьатэ имыIэу чIэтыгъ. ТIэкIу гуфаплъэу яплъыгъэмэ, Иляс нэбгырищыри къышIэжьыщтыгъэх. Зыр — Сергей-Царь, адрэр — Терех, ящанэрэр — Грунт раIоу Иляс ышъхьагъырэ нарэм телъыгъ. Бзако, дэгу, гъучIым фэдэу пытэ. Щыми автоматхэр аIыгъых. Милицие щыгъын ащыгъ. Анэгухэр ихъуагъэх.

А мафэм Чэримэ Мыекъуапэ ащи къыраIуагъ: — оры тынаIэ зытетыр. Районыр о къэпIэтыщт. ТыгъуакIомэ тязэщыгъ... Изакъоу орэд чэф цIыкIоу шIу ылъэгъурэр кIиIущтыгъ:

«Тэ ущыIа, тэ ухъугъа,
уиостыгъэ гъэкIосагъэ,
СишIулъэгъу улъежьагъа,
Мы дунаир къэскIухьагъ...»

Гъэмаф, фабэ. ПсынэкIэчъэу шIу ылъэгъурэм дэжь Чэримэ къэсы. КъышIошIы, зытыреуIубэшъ псы гъунджэм хэплъыхьэу. ИшIугъу, ныбжьыкI, ынэгу чэф дахэ псым къыхэщы. Рулыр къыIуантIи къызегъэуцум, машинэ фыжьыр къылъэгъугъ. Сэлам арихынэу къикIыгъ. Апэрэ щэр ышъхьэ, ятIонэрэр ыгу къытефагъэх. Жигулиир чъыг чIэгъым шъуеу къычIэчъыгъ, губгъо гъогу псыгъом телъэдагъэу мэз шъолъырым екIу. Сэпэ фыжь Iужъур Iугъом фэдэу ыуж ит...

А мэфэ дэдэм Чэримэ къыщышIыгъэр зэрэхэкоу зэлъашIагъ. ЗышIагъэми ыцIэ заушъэфызэ къыраIуагъ...

Иляс, Гуащэ гъусэ ышIи, Москва кIуагъэ. Джы депутатыгъ...

ЦУУКI Налбый.

Пшыс

Хьэмэ яхэтыкIэ шIомытэрэзыжьмэ...

Хьэ шъхьэрытIупщхэм къакIэхьухьагъэмэ яхэтыкIэ ашIотэрэзыжьэпти, зэIукIэшхо ашIынэу рахъухьагъ. ХэкIитэкъупIэр афэмыхъужьэу, урамхэр къызэпачъыхьэх, зыфырикъун апэ къызифэкIэ рафыжьэ, зэцэкъагъэхэри къахафэхэ хъугъэ. «Аущтэу кIощтмэ, — аIуагъ нахьыжъмэ, — цIыфмэ шхончхэр къаштэщтхэшъ, уемыщч».

ЦIыфмэ зэIукIэм икъэбар зызэхахым — хъурэр ашIэу адырагъэштагъа, аужырэ лъэхъаным хьэмэ зэрэдэзекIохэрэр ашIоемыкIоу укIытагъэха — ялIыкIо игъом ахагъэхьагъ.

— ЦIыф афэдэу тыпсэурэпышъ ары, — лIыкIом фыреплъэкIызэ, тхьаусыхагъэ Хьажъущырыр. — Дэгъуба уни уиIэу, Iэ къыпщафэзэ, алъакъомэ уябззэймэ уябэузэ ущыIэныр. Ащ ехъу мы дунаим ущыIумыкIэжьыми хъунэу къысщэхъу сэ...

Шъыпкъэ, Хьажъущырым иIоф дахэу зэпыфэнэу ежьэгъагъ. КIодыгъэу, шъоожъые горэм къыгъоти, яджэ къыхьыгъагъ шъхьаем, фамыдэу, дащи цIыраум хадзэжьыгъагъ. Ау кьешIэжьы щэ IэшIу шъоожъыем къызэрэфыригъэхъогъагъэр, ыкокI фабэ зэрэригъэсыгъэр.

— Нахьыжъи нахьыкIи щыIэжьба джы? — къызIуипхъотыгъ ХьашхъурэIум. — Сыда хэпшIыкIырэр ппэ зыхапсэрэм? Тэ тыхьэ шъхьэрытIупщ. ТышхьафитI А тIэкIур къыбгурыIорэба? Аужыпкъэм, тыцIыф ашIошIышъ, хьэхэр къытэхьакъух!

ХьашхъурэIур бэкIэ нахь ин Хьажъущырым нахьи. Ау нахьыжъа, нахьыкIа — зыми ышIэрэп. КIо, цIыфмэ бэрэ ахэсыгъэти, пэщэныгъэр рамытыми, къыIорэм хэдаIох. Арышъ, нахьыжъыгъор иинагъэ имызакъоу ащкIи къыдехы.

— Сэ спшъэ зэ нэмыIэми пшэрылъыр къырашIагъэп, — къахидзагъ Хьэпаниеми. — ЕгъашIи сиIагъэп пшъэхъуи, къопси. СышъоупчIы: ара зэфагъэр зынэсырэр? Сэщ фэдэхэр зыхагъэсырэр къэзыштэрэ шъаб! Кофе, какао, шоколад къафахьызэ...

Хьэпаниер къыздикIыгъэр амышIэу, нэбгырищым нахьыбэу зэхахьэхэрэмэ ренэу захепщэ. Цыфхэр къенэщIэу аштэным пае шынкIэу хэт шъхьаем, етIани хелъасэшъ, чъэрэм дэчъэ, хьакъурэм дэхьакъу, цакъэрэм дэцакъэ.

— Тхьаматэ хэдзыгъэу, унэ шIыгъэн фае, — къыIуагъ Хьацэкъэн. — ЦIыфмэ щыIакIэ къязытырэр ятхьамат, а щыIакIэр зыщагъэпсырэр яун. Ау утхьамэтэныр хьылъэ, пшъхьэ иIоф щыбгъэзыенышъ, купым ипшъэрылъ бгъэцэкIэн фае. Ар зыфэукIочIын къытхэта?!

Хьацэкъэн, Iушъашъэхэзэ зэрэзэраIожьырэмкIэ, джа хьэу медальхэр зыпшъэ ишIагъэу загъорэ урамым къыщылъагъорэм ыш. Ау ныбжьыкIэзэ, унагъом хэмызагъэ хъуи, къызхафыгъагъ. Губжыгъэу ренэу къэгущыIэшъ, къыIорэр ашIошIыпкъ.

— ЗэкIэ зыфашъуIорэр тэрэз, — гущыIэхэр ымышIахэу къыIэпэзы фэдэу хэкI самэм дэкIоягъ Хьалэчи. — Сэщ нахьыжъ шъухэмытынкIи хъун. Бэп згъэшIэжьыщтыр, ау къыткIэхъухьагъэмэ неущрэ мафэр яIэным тыфакIоу къысщыхъурэп. Ар къязытын зылъэкIыщт закъор шхончыр ары! Ау ащ игугъу тшIынэу тыфаеп.

Хьалэч ылъэкIо лъэныкъо IэтыгъэукъызыдырехьакIы. Хьэ нэIуагъэмэ ахэтэу чъэзэ, зы лIы горэ шхончымкIэ къыкIэлъыогъагъ. Джы хэкI итэкъупIэм хэкIырэп. «Сыда анахьэу цIыфмэ узэрещыгъуэн плъэкIыщтыр» — еIо. Узыфаер уздэщысым ущысэу еу Iоу къыпфащэ. Арышъ, шхонч горэ къызIэкIагъэзынкIи пшIэнэп.

Сыдэу щытми, бэрэ агу жьы дагъэкIызэ хьэхэр гущыIагъэх. ЗэIукIэм икIэух цIыфмэ ялIыкIо гущыIэр ратыгъ.

— СызэрэшъухаплъэрэмкIэ, шъухьэ шъыпкъ, — къащытхъугъ къахэхьагъэр. — Арышъ, сэ зэкIэ сIэ имылъми, унэ шъузэрэфаер ясIожьын. СыпылъынкIи згъэдэIонхэу. Шъо, зэришъухъухьагъэр, тхьаматэ хэшъудз.

Хьацэкъэн тхьаматэу хадзыгъ, шхонч арамытыгъэми, бэми макIэми шIагъэр, унэ хьоо-пщау афызэтырагъэуцуагъ. Ари тIоу зэтетэу — ычIэгъыкIэ ущыпсэунэу, ышъхьагъыкIэ ущычъыенэу.

Дунаир афэмыхъужьэу унэр зэфэдэкIэ къачъыхьагъ — тхьакIыпIэрэ, псыунэрэ хэт, щагур къаплъыхьагъ — пщэрэхьыпIэ, къакъыр умыIожь, гаражым фырикъужьэу дэт. Машини яI, унэIутхэу зэлI-зэшъузэу къаратыгъэр ащкIэ дэкIыхэшъ, щыщытыр къахьы. ЕтIани ар бэдзэр-жъодзэр рамыгъаIоу, хэкIитэкъупIэу якIасэм къыращы.

Сыда нэмыкIэу джыри узыфэещтыр? Зы мытэрэз ныIэп хьэ шъхьэрытIупщхэм язэблэхъугъэ щыIакIэ халъэгъуагъэр. Унэ шъхьаныгъупчъэхэр лъагэх, уарыплъымэ уашъом нэмыкI плъэгъурэп — хэта узэхьакъущтыр? Тхьаркъо горэ шъхьаныгъупчъашъхьэм къытетIысхьэмэ ара? Ари илъэсым зэ къафехъу.

Мытэрэзыр зы шъхьаем, ар мыщэчыгъуае хъуна? Бэмэ апэ щагум дэгъуалъхьэхэу аублагъ шъхьаем, ари хэкIыпIэ афэхъугъэп — чэур тенэчым хэшIыкIыгъ, упхырыплъын амал иIэп, лъэмакъэ горэ зэхэпхымэ ары. Джащ пае цIыкIу-цIыкIоу дэкIыхэу аублагъ.

Мэзэ зытIущкIэ тхьамэтэ закъор щагум къыдэнагъ. Ащ ылъэкI къыгъэнагъэу пIон плъэкIыщтэп, ау къыомыдэIухэмэ, пIуагъэми умыIуагъэми сыда имэхьанэр?

... Зэ ХьашхъурэIур къыблэчъызэ Хьацэкъэн къехьакъугъ.

— Сыд, ситхьамэтэ маф, уикъэбарыр? — сэлам рихыгъ шъхьаем, мыдрэр зэрэгубжыгъэу къыфычIэплъэу щыт. «Къеблагъ» зэрэримыIощтыр гъэнэфагъэ.

Къэбарэу щыIэр, къыдэмыгущыIэжьыгъэми, ХьашхъурэIум ешIэ. УнэIутхэр Хьацэкъэн зэриIэх. Ау хэкIитэкъупIэр арыжьэп, шхыныр бэдзэрым къырахы. УзэнэцIын закъор — унэшхом рагъэсыжьырэп, ежьхэр, пщэрэхьапIэм икIыжьхи, ащ итIысхьагъэх, мыдрэм хьэунэ фызэхаIулIагъ. Чэуми ычIэгъыкIэ гъонэ гоузхэр фашIыгъэх.

Хьацэкъэни ышIэщтыгъэ хэкIитэкъупIэм щыхъурэр. Хьэ шъхьэрытIупщхэм япсэукIэ ашIоблэжIыгъащэу, зэфэс зэхащэнэу фаех. Хьалэчи зэрэпсау, «шхонч горэ зэгъэгъотыгъэн фае» еIо. Арышъ, мы зэIукIэгъэ нэбгыритIум армырми зэраIон хьатэ яIагъэп...

ЩЭШIЭ Аслъан.

Я 6 — 7-рэ нэкIубгъохэр зыгъэхьазырыгъэр МАМЫРЫКЪО НУРИЕТ.

ИСКУССТВЭМРЭ ЗЭКЪОШНЫГЪЭМ ИГЪОГУХЭМРЭ

УядэIузэ, уагъэгупшысэ

Къэрэщэе-Щэрджэсым ителевидение кIэщакIо зыфэхъугъэ концертэу «Я 9-рэ орыр» зыфиIорэр АР-м ифилармоние щыкIуагъ. Пчыхьэзэхахьэм Къыблэ шъолъырымрэ Темыр Кавказымрэ яартистхэр хэлэжьагъэх.

Артист анахь дэгъум икъыхэхын фэгъэхьыгъэ зэнэкъокъур гъэшIэгъоныгъэ. ТелефонкIэ зэхэщакIомэ афэпIопщын фэягъэ артист анахь дэгъоу плъытэрэм ыцIэ. ЛIыбзыу Аслъан, Дина Мереуца, Лилу, Сема Семеновыр, Нэчэс Анжеликэ, Эльдарэ Айдэмыр, Быщтэкъо Азэмат, Идар, Азнаур, Тхъэгъэлъидж Мурат, СултIан, нэмыкIхэри концерт-зэнэкъокъум хэлэжьагъэх.

Пщынаоу, орэдусэу ЛIыбзыу Аслъан артист анахь дэгъукIэ къыхахыгъ, шIухьафтынхэр фашIыгъэх. Пчыхьэзэхахьэм республикэ зэфэшъхьафмэ яартистхэр зэрэхэлэжьагъэхэр Iофыгъо дэгъоу тэлъытэ. Нэчэс Анжеликэ къэшъуакIохэр игъусэхэу орэд къызэриIорэм уегъэгупшысэ — искусствэм лъэпкъхэр зэрэзэфищэхэрэр хэолъагъо. Эльдарэ Айдэмыри, Быщтэкъо Азэмати тиэстрадэ шIукIэ щашIэх.

Къэбэртэе-Бэлъкъарым иорэдыIоу Тхьэгъэлъидж Мурат Адыгеим щашIэ, артистым IэпэIэсэныгъэу хэлъын фаем ишъэфхэр къызэIуехых. Сабыир пчэгум тырищи орэд къыIозэ къызэрэдэшъуагъэр, къэгъэгъэ Iэрам ащ рити зэригъэкIотэжьыгъэр шэнхэбзэшIумэ ахэтэлъытэ.

«Я 9-рэ орыр» кIэм зэрэлъыхъурэр дэгъу. Ар къыдэтIлъытэзэ, концертыр зезыщэхэрэм нахьыбэкIэ тащыгугъы тшIоигъу. ГущыIэ щэрыохэр къаIощтми е сэмэркъэу зыхэлъ къэшIыным хэлэжьэщтхэми нахь узыIэпащэу зекIохэ тшIоигъу.

Сурэтхэм арытхэр: **ЛIыбзыу Аслъанрэ Нэчэс Анжеликэрэ.**

ТИКОНЦЕРТХЭР

Яни ыпхъуи тагъэгушIо

Урысыем изаслуженнэ артисткэу Оксана Молодцовамрэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние иоркестрэу «Русская удалымрэ» зэгъусэхэу Мыекъуапэ концерт къыщатыгъ.

ИлъэскIэ узэкIэIэбэжьымэ, Воронеж хэкум къикIыгъэ Екатерина Молодцовам ипчыхьэзэхахьэ республикэм ифилармоние зэрэщыкIогъагъэр шIукIэ тыгу къэкIыжьы. Урыс лъэпкъ орэдэу ащ къыIорэмэ уядэIузэ, тарихъым гукIэ ухэхьэ, лъэпкъ искусствэм ибаиныгъэмэ нахь защыбгъэгъуазэ пшIоигъоу уахътэ къыокIу.

Яни ыпхъуи Урысыем изаслуженнэ артисткэ зэрэхъугъэхэр, музыкэр шIу зыщалъэгъурэ унагъом Оксанэ зэрэщапIугъэр тэшIэх. Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу Сихъу Станислав концертыр зэрищэзэ оркестрэу «Русская удалымрэ» Екатерина ыкIи Оксана Молодцовахэмрэ язэпхыныгъэхэр зэрэпытэхэрэм, лъэпкъ орэдым цIыфыр зэрипIурэм къатегущыIагъ. «Сэ сишъэф», «Воронеж къэбархэр», «Ным ынэпсхэр», «Хэт ар зышIэрэр?» зыфиIоу Захаровым ыусыгъэр, жэрыIо народнэ поэзием щыщ орэдхэу сэмэркъэу зыхэлъхэр, нэмыкIхэри Оксанэ къыIуагъэх.

Оркестрэу «Русская удалым» ихудожественнэ пащэу, Урысыем искусствэхэмкIэ изаслуженнэ IофышIэшхоу, Адыгеим инароднэ артистэу Анатолий Шипитькор дирижерэу зэрэщытым дакIоу Оксана Молодцовам орэд къыдиIо шIоигъоуи уахътэ къекIущтыгъ. Оркестрэм хэт артистхэм лъэпкъ музыкальнэ Iэмэ-псымэхэмкIэ фольклорым щыщ орэдышъохэр концертым щагъэжъынчыгъэх.

— Илъэс 91-рэ сыныбжь, пчыхьэзэхахьэм сигуапэу сеплъыгъ, — къытиIуагъ Николай Горяевым. Елена Горяевар ащ игъусэу Оксана Молодцовам екIуалIэхи, лъэшэу зэрэфэразэхэр раIуагъ.

— Джыри Адыгеим сыкъакIо сшIоигъу, концертым цIыфыбэ чIэсыгъ, къыздежъыугъэх, тхьаегъэпсэух зэхэщакIохэр, филармонием ипащэу Хьот Заур, — еIо Оксана Молодцовам.

Сурэтым итхэр: **Оксана Молодцовамрэ Анатолий Шипитькорэ концертым хэлажьэх.**

СПОРТЫМРЭ ПIУНЫГЪЭМРЭ

ШIогъэшIэгъоным зыфегъэсэ

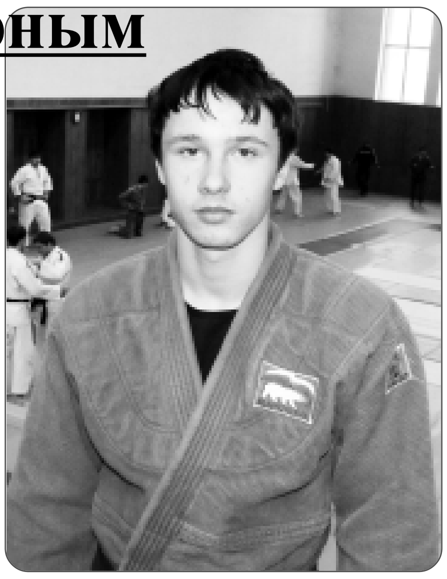

Урысыем икIэлэеджакIомэ дзюдомкIэ язэнэкъокъу дышъэ медалыр Олег Саниным къыщихьыгъ. Урысыемрэ Къыблэ шъолъырымрэ яныбжьыкIэмэ язэIукIэгъухэм ятIонэрэ чIыпIэхэр къащыдихыгъэх. Тренерэу Адзынэ Алый ипащэу АР-м и ШВСМ зыщегъасэ.

Джэджэ станицэм Олег Санинэр щэпсэу, я 9-рэ классым щеджэ. Мафэ къэс пIоми хъунэу станицэм къикIызэ Мыекъуапэ къэкIо, иIэпIэсэныгъэ хигъэхъоным пылъ.

— АР-м дзюдомкIэ ифедерацие итхьаматэу Натхъо Инвер сэнаущыгъэ зыхэлъ спортсменхэм алъэплъэ, шIухьафтынхэр афешIых, — къыщиIуагъ зэхахьэм ШВСМ-м итренер шъхьаIэу, АР-м изаслуженнэ тренерэу Бастэ Сэлымэ. — Олег Саниным спортым гъэхъагъэу щишIыгъэхэм афэшI Натхъо Инвер къыфэгушIуагъ, спорт шъуашэр зэрищэфыщт ахъщэр къыритыгъ.

— Дзюдор сшIогъэшIэгъон, — еIо Олег Саниным. — Тренерхэу Адзынэ Алый, Бастэ Сэлымэ, нэмыкIхэми алырэгъум узэрэщыбэнэщтым тыфагъасэ. Спортсменым шэн-хэбзэ дэгъухэр зэрихьанхэм имэхьанэ къытфаIуатэ. Дзюдом сэ ныбджэгъубэ къыситыгъ.

Сурэтым итыр: **Урысыем идышъэ медаль къыдэзыхыгъэ Олег Саниныр.**

ГАНДБОЛ. СУПЕРЛИГЭР

Мыекъуапэ тыщяплъы

«Адыиф» Мыекъуапэ — «Кировчанка» С.-Петербург — 25:22.
Мэзаем и 18-м Краснодар щызэдешIагъэх.

Урысыем гандболымкIэ изэнэкъокъу хэлэжьэрэ бзылъфыгъэ командэхэу суперлигэм хэтхэр Краснодар щызэIукIагъэх. Санкт-Петербург, Ижевскэ, Мыекъуапэ, Краснодар якомандэхэр краим икъэлэ шъхьаIэ щызэдешIагъэх. ЕшIэгъуищымэ «Кубань» текIоныгъэр къащыдихыгъ. «Адыифыр» «Университетым» текIуагъ.

— «Кировчанкэм» ешIэгъур тшIуихьы шIоигъуагъ, — къеIуатэ «Адыифым» итренер шъхьаIэу, Урысыем изаслуженнэ тренерэу Александр Реввэ. — Пчъагъэр 1:3-у С.-Петербург икомандэ къыттекIозэ, ешIэгъум къэгъэзапIэ фэтшIыгъ.

ТикъэлэпчъэIутэу Светлана Кожубековар цыхьэшIэгъоу ешIагъ, Iэгуаор зэкIидзэжьын зэрилъэкIыгъэр процент 41-рэ мэхъу. Мария Романенкэм гъогогъуи 7 къэлапчъэм Iэгуаор дидзагъ. ЕшIэгъум пчъагъэр зэрэщыгъэлъыкIуатэщтыгъэр: **1:3, 3:3, 4:4, 12:4, 25:22.**

«Адыифыр» апэ ит команди 8-м ахэфэным фэбанэ. Мэзаем и 21 — 23-м зыцIэ къетIогъэ командэхэр Мыекъуапэ щызэIукIэщтых. Тыгъуасэ «Кубань»«Кировчанкэм», «Адыифыр» «Университетым» адешIагъэх. ЗэнэкъокъухэрсыхьатыР 16-м ыкIи 18-м аублэх. Гандболыр зикIасэхэр ешIэгъумэ яплъынхэу зэхэщакIомэ рагъэблагъэх.

НэкIубгъор зыгъэхьазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

Зэхэзыщагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Крестьянскэр, 236

Редактор шъхьаIэр
ДЭРБЭ ТИМУР

Редакцием зыдэщыIэр:
385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр:
приемнэр: 52-16-79,
редактор шъхьаIэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,
редактор гуадзэр-пшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарыр: 52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьатыгъэр:
Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлъыIэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыпIэ гъэIорышIапI, зэраушыхьатыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкIэ къэзытхыгъэхэм пшъэдэкIыжь ахьы. Къэтхэхэрэмрэгъэзетымщылажьэхэрэмрэ яеплъыкIэ зэтемыфэн ылъэкIыщт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхьырэ тхыгъэхэр зэхэтфыхэрэп ыкIи къэзытхыгъэхэм аIэкIэдгъэхьажьхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 4335
Индексхэр 52161 52162
Зак. 505

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00